Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

Наша Слова

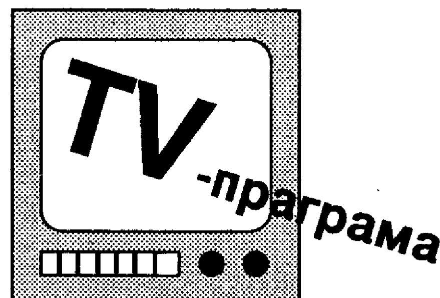

Штотыднёвік (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) № 19 (283) 8 траўня 1996 г. Кошт — 1000 рублёў

ПОСТУП ТЫДНЯ

○ **ПРАЙШОЎ ГОД, ЯКУ НАШАЙ КРАІНЕ АДБЫЎСЯ РЭФЕРЭНДУМ.** Былы прэм'ер-міністр Беларусі, дэпутат Вярхоўнага Савета Вячаслаў Кебіч у гутарцы з карэспандэнтам «Нашай Нівы» наконт рэферэндуму сказаў: «Што тычыцца рэферэндуму. Рэферэндуму па мове я б не праводзіў. Гэта амаральна». Але як бы там ні было, а рэферэндум быў і наступствы яго сёння адчувае, відаць, кожны беларус, у каго баліць душа за беларушчыну.

○ ***У КАЛІНІНГРАДСКАЙ ВОБЛАСЦІ*** *(Расія) прайшлі Дні беларускай культуры, арганізаваныя мясцовым беларускім таварыствам «Каралевец».*

○ **У БУДАПЕШЦЕ ПРАЙШЛА МАЛАДЗЁЖНАЯ МІЖНАРОДНАЯ НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ.** Нашу краіну прадстаўлялі навучэнцы ліцэя пры Беларускім дзяржаўным універсітэце.

○ ***У ДРУКУ З'ЯВІЛАСЯ ГУТАРКА З СУСВЕТНА ПРЫЗНАНЫМ МАТЭМАТЫКАМ, БЫЛЫМ ПРЭЗІДЭНТАМ АКАДЭМІІ НАВУК БЕЛАРУСІ УЛАДЗІМІРАМ ПЛАТОНАВЫМ,*** *дзе, ён, у прыватнасці, сказаў: «Гісторыя заўжды вельмі жорстка абыходзілася з беларусамі. Але зрэшце наўвесь свет — кожная нацыя, кожны народ, які вырываецца з беззані, робіць жыццё сваіх нашчадкаў шчаслівым, ажыццяўляе гэта за кошт сваіх уласных сіл — фізічных, разумовых, маральных. Спадзявацца і беларусам трэба найперш на самых сябе. Іншага не дадзена». Шкада, што не ўсе так у нас думаюць!*

○ **МІНІСТЭРСТВА СУВЯЗІ І ІНФАРМАТЫКІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ПА-СВОЙМУ АДЗНАЧЫЛА ДЗЕСЯТУЮ ГАДАВІНУ З ДНЯ КАТАСТРОФЫ НА ЧАРНОБЫЛЬСКАЙ АЭС** — выпусціла ў свет паштовы квартблок, які складаецца з трох марак і купона. На купоне пададзена выява развalенага чацвёртага энергаблока Чарнобыльскай АЭС, а на марках — малюнкі знявечанай прыроды і апусцелых вёсак.

○ ***У МАГІЛЁВЕ ВЫЙШАЎ З ДРУКУ ГІСТОРЫКА-КРАЯЗНАЎЧЫ ЧАСОПІС «МАГІЛЁЎСКАЯ ДАЎНІНА».*** *Трэба спадзявацца, што гэта не апошні нумар выдання, які падрыхтавалі ў асноўным супрацоўнікі Магілёўскага педагагічнага інстытута і музея гісторыі Магілёва.*

○ **НАШ БЕЛАРУСКІ БАЛЕТ «СТРАСЦІ» АНДРЭЯ МДЗІВАНІ Ў ПАСТАНОЎЦЫ ВАЛЯНЦІНА ЕЛІЗАР'ЕВА** названы ў Парыжы лепшым балетам свету за 1995 год.

○ ***САКРАТАРЫЯТ ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ПРЫНЯЎ ЗАЯВУ, У ЯКОЙ ВЫКАЗАНЫ ПРАТЭСТ У СУВЯЗІ З РЭПРЭСІЯМІ,*** *ужытымі ўладамі супраць удзельнікаў акцыі «Чарнобыльскі шлях» 26 красавіка г.г., у прыватнасці, супраць сябра Рады ТБМ Юрыя Хадыкі. У заяве ўтрымліваецца патрабаванне вызвалення ўсіх затрыманых міліцыяй удзельнікаў «Чарнобыльскага шляху».*

○ **ШАНОЎНЫЯ ЧЫТАЧЫ!** Працягваецца падпіска на «Наша слова». Аформіць яе можна ў любым паштовым аддзяленні. Кошт падпіскі на адзін месяц — 5000 рублёў; на тры — 15000 рублёў; на паўгода — 30000 рублёў. Наш індэкс — 63865.

У Менскім міжнародным адукацыйным цэнтры 19—20 красавіка адбыўся семінар маладых палітыкаў «Міжнародны імідж Беларусі: дзесяць гадоў пасля Чарнобыля, пяты год незалежнасці», арганізаваны Міжнародным адукацыйным цэнтрам і фондам Фрыдрыха Эберта (Германія).

У семінары ўзялі ўдзел прадстаўнікі асацыяцыі маладых палітыкаў, сябры маладзёжных фракцый Аб'яднанай грамадзянскай партыі, Хрысціянска-дэмакратычнай партыі, Беларускай партыі Свабоды, БНФ, руху анархістаў, Сацыял-дэмакратычнай Грамады і СС «Белая Русь». Перад удзельнікамі семінара выступілі доктар Курт Кляйн (Германія), п.Штэфан Лёйдэсдорф, дарадца пасла ФРГ у Беларусі, п.Джэнет Дэмірэй, першы сакратар пасольства ЗША у Беларусі, п.Пётр Садоўскі, былы пасол Беларусі ў ФРГ, доктар Адам Мальдзіс, дырэктар Цэнтра імя Ф.Скарыны, п.Людміла Пеціна, старшыня жаночага хрысціянска-дэмакратычнага руху, супрацоўнік Інстытута гісторыі АН Беларусі п.Валерый Шаблюк і п. Андрэй Кіштымаў, кіраўнік прэс-цэнтра БСДГ п.Ігар Рынкевіч, сябра ўправы фонду «Дзецям Чарнобыля» п.Святлана Панкратава і інш.

Падрабязную інфармацыю аб рабоце семінара чытайце на 2-й старонцы.

Боль Чарнобыля ў Менску

Зноў не абышлося без ахвяраванняў крывёю

У Менску 26 красавіка адбыліся два мітынгі і два «Чарнобыльскія шляхі» — адзін у парку Дружбы народаў, куды на сустрэчу з начальствам накіроўвалі ці не па разнарадцы, а другі — ля Палаца спорту на праспекце Машэрава. Акцыю ўзначалілі сябры нацыянальнага камітэта па адзначэнню 10-х угодкаў чарнобыльскай трагедыі і ўшанаванні памяці ахвяраў аварыі. Тут былі вядомыя беларускія палітыкі, вучоныя, дзеячы культуры.

А 17-й гадзіне каля АН Беларусі сабраліся дзесяткі тысяч менчукоў і людзей, якія прыехалі з месцаў краіны, найбольш пацярпелых ад радыяцыі. Стала відавочным, што менскія гарадскія ўлады, якія без матывацыі адмовілі арганізатарам ў шэсці да месца мітынгу, ля Палаца спорту, практычна справакавалі бяду. Калі людзі рушылі вялікай масай па ходніках праспекта Скарыны, праз сотні метраў стала зразумела, што такой колькасці людзей на тратуарах ніяк не размясціцца. Таму людское мора стыхійна пачало запаланяць і праезджую частку праспекта, каб не задушыцца ў цеснаце. А народ усё прыбываў. Міліцыя праз узмацняльнікі спрабавала ўгаварыць людзей ісці ў бок плошчы Бангалор на афіцыйны мітынг. Але да Акадэміі імкнулі не тыя, хто пакорліва згаджаўся канаць. Таму калона рушыла ў бок плошчы Якуба Коласа. Луналі бел-чырвона-белыя сцягі з жалобнымі стужкамі, чорныя харугвы з забруджаных радыяцыяй тэрыторый Гомельшчыны, Магілёўшчыны, Брэстчыны, а таксама сцягі Украіны. Гэта прадстаўнікі брацкага народа прыехалі ў Менск, каб разам з беларусамі памянуць ахвяр агульнай трагедыі.

Ля плошчы Перамогі на дэманстрантаў абрынуліся атрады спецназа, хоць людзі паводзілі сябе досыць стрымана. Дэманстрантаў збівалі жорстка, нягледзячы хто

(Заканчэнне на с.2.)

Рэха

Ёсць у Беларусі годныя сыны

Прачытаў у «Нашым слове» верш народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча «Дакуль жа?» і хочацца зноў згадаць такія радкі:

А хочам, а хочам — і ўсюды вяшчаем,
Што хочам, што мэтай жыццёваю маем —
Такое грамадства наладзіць культурна,
Дзе кожнаму будзе і добра і ўтульна.
Ды кінцы фальшывыя лозунгі вобзем!
Нічога для шчасця мы ў Бога не возьмем!
Нічога! — пакуль на развалінах веры,
У кожнай хаціне, у кожнай кватэры,
Дратуюць і топчуць наш гонар нагамі
Крыўлякі,
Паскуднікі,
Цынікі,
Хамы...

Верш «Дакуль жа?» трэба Таварыству беларускай мовы даслаць ва ўсе газеты і часопісы, якія хоць нейкім чынам адстойваюць нашу нацыянальную адметнасць, мову, культуру. Трэба, каб усе добрыя людзі яго перачыталі і ўяўлялі, хто ёсць хто, каб асэнсоўвалі сваю беларускасць і годнасць.

А самому спадару, паэту, Чалавеку з вялікай літары хачу сказаць: «Вы з'яўляецеся для мяне сымбалем веры і мужнасці. Ваша плённая праца змагара за праўду, прыстойнасць, сумленнасць. Ваша вялікая любоў да роднай зямлі, людзей, мовы натхняе на барацьбу з хамамі, цынікамі, паскуднікамі, надае веры ў наша права, гонар. Зычу Вам сто вёснаў і летаў, здароўя і новых поспехаў у творчасці».

З пашанай,
Анатоль ТАЛЬЯНСКІ,
г.Смаргонь.

АЛЕ! *АЛЕ!*

Цынізм пераможцаў ці маладая легкадумнасць?

Дадатак да маскоўскай «Комсомольской правды» рэкламная газета «Ва-банкъ», якая ўпарта бясплатна распаўсюджваецца ў Менску, надрукавала (у № 15, 1996) запрашальны, так бы мовіць, рэпартаж пра кніжны рынак у Палацы моладзі. Што за кніжная прадукцыя рэкламуецца? Можна было б сказаць — усякая, каб не чамусьці больш настойліва сачыненні жахаў і містыкі амерыканскіх аўтараў накшталт Стывена Кінга ці Клайва Баркера ў сукупнасці з некаторымі расійцамі. Ідзіце і купляйце! — настойліва падштурхоўвае аўтар рэпартажу. Як быццам гэтага дабра не ляжыць навалам на ўсіх вулічных латках Менска, а той жа чыгуначны вакзал не ачэплены імі ці не двайным кальцом. Я быў сведкам размовы нейкага інтэлігентнага чалавека, падобна настаўніка, з гаспадаром тых прывакзальных латкоў, дзе выскаляліся ўсе гэтыя каляровыя выявы чалавечых чарапоў і цэліліся ў цябе з лазерных аўтаматаў і «звычных» кольтаў сонмішчы монстраў і аголеных дзявуляў у атачэнні стосаў адпаведных газет з тымі ж жахамі, забойствамі і пачварным сексам чокнутых. «Няўжо вы не разумееце, — казаў той чалавек уладальніку латкоў, — што ваш тавар разлічаны на псіхічна хворых людзей, а ў дадатак правакуе на антысацыяльныя паводзіны няўстойлівых падлеткаў?» «У мяне гэта добра купляюць, а з падлеткамі няхай разбіраюцца іхнія бацькі і настаўнікі», — адмахнуўся гандляр.

Канешне, ён, магчыма, не разумее, што бацькі і настаўнікі могуць «разабрацца» і такім чынам, каб рашуча патрабаваць ад уладаў спынення продажу амаральных і шкодных для псіхікі выданняў. Не ведае, што і ў Вярхоўным Савеце існуе нават адпаведная дэпутацкая камісія, якую ўзначальваюць такія на словах пабожныя чысціні маралі, як новыя камуністы. А ці разумее «Ва-банкъ», што робіць, калі піша: «Кстати, только что на рынке появился новый сборник рассказов К.Баркера «Книга крови 11» (40 тысяч рублей)»? Выходзіць, мала было на прылаўках гэтай «крыві» і маральнага бруду?

У гэтай сувязі нават займальна ўспрымаецца фраза на наступнай паласе таго ж нумара «Ва-банка»: «И поскольку наша газета всегда стремится решить вопрос меньшей кровью (в этом случае — понимайте почти буквально), мы решили написать»... Далей гаворыцца — пра што. А для мяне гэта фраза нечакана стыкавалася з такім пасажам у «кніжным» рэпартажы: «Купить тут можна практически все... за исключением книг белорусских авторов»...(?!)

Так, значыць, з аднаго боку, «можно поискать любую книгу многочисленных издательств со всего СНГ», а з другога... З другога — чаму тады так непрыхавана дыскрымінуюцца менавіта творы беларусаў? Яны, выходзіць, горшыя за ўсіхныя ў СНД? Ну так, пацвярджае фактычна «Ва-банкъ», «на них, как и в книжных магазинах города, (?!) нет спроса. Они терпеливо ждут своего часа...» «Ждут» дзе, у цемры складаў?

Першая чытацкая рэакцыя — запытацца ў выдаўцоў «Ва-банка»: ну навошта вам, шаноўныя, спатрэбілася і тут патаптацца па «белорусских авторах»? Што гэта: маладая легкадумнасць журналіста, які грэбліва ставіцца да творчасці абарыгенаў і ўпіваецца трыумфам «русскоязычия», ці дальнабойны палітычны цынізм прафесійных прапагандыстаў імперскасці? З аднаго боку, «походя» ўшчэнт затаптваецца магчымы беларускамоўны канкурэнт, з другога — спрытна распаўсюджваецца ўяўленне аб нікчэмнасці культуры, літаратурнай творчасці беларусаў. Бо інакш ды на добры лад аўтар рэпартажу павінен бы быў, няхай сабе і прапагандуючы сваіх «кінгаў», здзівіцца, па меншай меры: як гэта так, на рынку, дзе па самой ідэі павінна прапаноўвацца ўсё, што не забаронена законам, нават у кутку не выстаўляецца вельмі значны кантынгент тавараў! Не верыцца, што выдаўцы спецыялізаванай рэкламнай газеты не ведаюць азоў маркетынгу — попыт на любы тавар арганізоўваецца, ствараецца. А тут жа справа ідзе пра культуру. І рабілася б гэта дзе-небудзь на Камароўцы ці на той жа Прывакзальнай плошчы (хоць і такое, па меншай меры, — недарэчнасць у нацыянальнай дзяржаве), а то ж дыскрымінацыя тавараў нацыянальнай культуры адбываецца ў беларускім жа Палацы моладзі, пабудаваным на грошы беларусаў!

Чаму такое адбываецца? Думаецца, тут ёсць над чым грунтоўна паразважаць усім, а ў першую чаргу — Дзяржаўнаму камітэту па друку і Міністэрству культуры Рэспублікі Беларусь.

Л.АСІНАВЕЦ.

Боль Чарнобыля ў Менску

Зноў не абышлося без ахвяраванняў крывёю

(Заканчэнне. Пачатак на с.1.)

гэта быў — жанчыны, падлеткі ці пажылыя. На асфальце з'явіліся крывавыя плямы. Падалі людзі з разбітымі тварамі. Вядомаму мастаку Аляксею Марачкіну да крыві рассеклі твар, заплыло правае вока. Білі журналістаў, у тым ліку замежных. Хаця многіх і ахапіў шок ад падзеяў, людзі станавіліся нібы апантанымі і не адступалі. На месца пабітых накатваліся новыя хвалі. Напэўна, камандзіры «абаронцаў парадку» зразумелі, што супрацьстаяць такому чалавечаму мору можна хіба танкамі і кулямётамі, таму нарэшце спецназаўцы расступіліся і калона рушыла далей. Калі ўлічыць, што па шырыні праспекта ў адзін шэраг ішло не меней 150—200 чалавек, а такіх шэрагаў толькі ў галоўнай калоне было не меней 5 тысяч, можна прыкінуць, колькі знаходзілася людзей. Тым не меней падтрымліваўся добры парадак дзякуючы ўмелым дзеянням маладзёжнай патрыятычнай арганізацыі «Белы легіён» і украінскіх сяброў з УНА—УНСО.

Усё ж спецназаўцы ўчынілі няведама чаму новае сутыкненне з дэманстрантамі ў раёне Нямігі, дзе зноў праліласе кроў і паплыў атрутны газ...

У прамовах на мітынгу адчуваўся чарнобыльскі боль і рашучасць актыўна супрацьстаяць нацыянальнай бядзе. Выступалі Лявон Баршчэўскі, Юрый Хадыка, дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларусі Генадзь Карпенка, Станіслаў Багданкевіч, Павел Знавец, цёпла быў сустрэты прысутнымі Зянон Пазьняк.

Гарэлі свечкі, нібы душы загінуўшых ад радыяцыі. Мітынг у рэзалюцыі выказаў пратэст супраць палітыкі, накіраванай на прымяншэнне памераў небяспекі ад радыяцыі, патрабаванне ад Расіі як пераемніцы СССР кампенсацыі нашаму народу страт, нанесеных ад бязглуздай гульні з атамам імперскіх кіраўнікоў.

А пасля па ўсяму Менску пачалося сапраўднае паляванне на ўдзельнікаў мітынгу. Асноўны крытэрый, па якому хапалі людзей, была беларуская гаворка. Як паведаміў на прэс-канферэнцыі ў сядзібе БНФ дацэнт Політэхнічнай акадэміі Мікола Анцыповіч, спецназаўцы ні слова не разумелі па-беларуску і сыпалі, збіваючы людзей, адборным рускім матам. Хутчэй за ўсё гэта былі тыя расійскія вайскоўцы, якіх, па звестках СМІ, прывезлі з Расіі. Відаць, яны вырашылі перадаць тутэйшым спецназаўцам свой досвед па «зачыстцы» чачэнскіх вёсак.

На працягу вечара 26-га і ночы на 27 красавіка арыштаваны многія актывісты беларускіх арганізацый і простыя грамадзяне-беларусы і нават дэпутат Вярхоўнага Савета Беларусі Павел Знавец. Схопленыя таксама старшыня камісіі па правах чалавека Вярхоўнай Рады Украіны пан Юрый Тыма. Паранена больш за 100 чалавек. Інтэрніравана толькі з кіраўніцтва БНФ 29 чалавек і каля 200 простых беларускіх грамадзян.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Семінар палітыкаў XXI стагоддзя

Семінар адкрыўся 19 красавіка прывітальным словам арганізатараў да маладых палітыкаў. Галоўным чынам удзельнікі прадстаўлялі сталіцу, хаця былі пасланцы Гомельшчыны і Магілёўшчыны. Арганізатары спадзяваліся на больш шырокае прадстаўніцтва розных палітычных сіл краіны, але партыі левай арыентацыі, напэўна, палічылі непатрэбным пасылаць на семінар сваіх дэлегатаў, гэта і не дзіўна. Яны практычна і так ужо кіруюць краінай, навошта ім губляць час на марную справу.

Першым слова для даклада ўзяў п.Пётр Садоўскі — адзін з кіраўнікоў праваабарончага Хельсінкскага камітэта, былы пасол Беларусі ў ФРГ. Тэма яго даклада «Імідж Беларусі ў германскіх сродках масавай інфармацыі». На пачатку свайго выступу ён зрабіў невялікі экскурс у гісторыю для больш дакладнага ўяўлення, якім чынам складаўся імідж нашай краіны і тыя стэрэатыпы, якія пануюць сёння ў свядомасці немцаў адносна Беларусі. Прыкладна з канца XVI ст. на Беларусі пачалася трансфармацыя жыццёвых рэалій у бок маргіналізацыі, што выклікала ў еўрапейскай свядомасці вобраз Беларусі, як маргінальнай геаграфічнай тэрыторыі з раўніннай, рахманай ментальнасцю. Трэба ўзгадаць, што гэта час пасля Люблінскай уніі, калі Вялікае Княства Літоўскае пачало паступова траціць сваю незалежнасць і адметнасць. Пасля была расійская акупацыя, якая вырвала Беларусь на два стагоддзі з кантэксту еўрапейскай гісторыі. Усё гэта спрычынілася да таго, што да сённяшняга дня Беларусь застаецца, з большага, невядомай для Еўропы.

Зараз вялікую шкоду станоўчаму іміджу краіны наносяць яе сучасныя ўлады, сваімі непаслядоўнымі крокамі ў эканоміцы і палітыцы. Адсюль нежаданне і страх немцаў інвесціраваць свае капіталы ў нашу эканоміку.

Апошнім часам пашыраюцца шматлікія калектыўныя і асабістыя кантакты паміж Беларуссю і Германіяй у межах чарнобыльскіх праграмаў і гуманітарнага супрацоўніцтва. Гэта стварае ў Германіі надзвычай суб'ектыўны характар іміджавых ацэнак Беларусі дзякуючы масавасці гэтага руху.

Найбольш аб'ектыўнымі крыніцамі інфармацыі пра Беларусь у Германіі з'яўляюцца пасольства ФРГ у Беларусі, перыядычныя агляды-выпускі цэнтраў эканамічных і палітычных даследаванняў у Кёльне, Гамбургу, Халле і Берліне. Робіцца заказныя даследаванні газетай «Frankfurter Allgemeine Zaitung», даследаванні германскіх банкаў і інфармацыя турыстычных фірмаў.

З'явіліся беларускія асяродкі ў розных гарадах Германіі. У першую чаргу гэта беларускі музей г.Ляймэн, які заснаваў эмігрант з Беларусі п.Юрый Папко, і «Беларускі архіў» у бібліятэцы г.Гамбурга, дзе сабрана шмат дакументаў і публікацый пра Беларусь. Таксама інфармацыя пра Беларусь утрымліваецца ў бібліятэках і розных асяродках культурнага супрацоўніцтва Бона, Берліна, Карлсруэ, Хэртэна, Лейпцыга, Кёльна, Нінбурга і іншых гарадоў.

На семінары выступіў дырэктар Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтра імя Ф.Скарыны прафесар Адам Мальдзіс з дакладам «Беларусь як terra incognita». Ён, у прыватнасці, сказаў: «Беларускі народ мае даўнюю і багатую гісторыю і культуру. Мае значныя матэрыяльныя і духоўныя здабыткі, якія маюць агульнаеўрапейскае значэнне (літаратура, кнігадрукаванне, выяўленчае мастацтва). Але тым не менш гэтыя здабыткі недастаткова вядомы ў свеце. Для замежнага масавага чытача і нават спецыялістаў Беларусь часцей за ўсё выступае як terra incognita. (На адным з сімпозіумаў навуковец з Харватыі, якая спецыялізуецца на гісторыі і культуры славянскіх народаў, са здзіўленнем запытала, дзе знаходзіцца Беларусь.)

Такое няведанне мае шэраг прычын. Па-першае, беларусы выступалі ў гісторыі пад «іншым» імем (русіны, ліцвіны), што часта дае магчымасць нашы здабыткі лёгка далучыць да іншай (суседняй) культуры. Па-другое, тэрыторыя Беларусі звычайна ўваходзіла ў склад іншых (у некаторых выпадках — супольных) дзяржаўных утварэнняў (Кіеўская Русь, Вялікае Княства Літоўскае, Рэч Паспалітая, Расійская імперыя, Савецкі Саюз). Гэта вяло да нівеліравання адметных рыс і дэнацыяналізацыі народа. Па-трэцяе, Беларусь знаходзіцца на пагранічны двух вялікіх макрарэгіёнаў: праваслаўна-бізантыйскага і каталіцка-лацінскага, усходнеўрапейскага і цэнтральна-заходнееўрапейскага. Гэта прыдало гісторыі і культуры Беларусі поліканфесійны, полікультурны і полілінгвістычны характар. Адбыўся сінтэз, дзе асобныя з'явы з цяжкасцю паддаюцца адназначнай ідэнтыфікацыі.

Урэшце Беларусь спазнілася ў сваім нацыянальным развіцці. У ёй цяпер адбываюцца працэсы, якія ў Еўропе адбыліся ў XIX ст. Адсюль нераэуменне, нецікавасць ці нават асуджэнне з боку многіх людзей працэсу нацыянальнага адраджэння.

І тым не менш, у еўрапейскім і сусветным беларусазнаўстве ёсць значныя напрацоўкі. У Польшчы, Германіі, Францыі, Англіі, ЗША з'явіліся беларусазнаўчыя манаграфіі і перыядычныя выданні. Цэнтр Ф.Скарыны выдае і дасылае ў навуковыя беларусазнаўчыя асяродкі свету свой часопіс «Кантакты і дыялогі».

У існуючай парадаксальнай сітуацыі беларускім урадам, грамадскасцю, палітыкамі і вучонымі іншых краін павінны прымацца радыкальныя меры (доступ да СМІ, стварэнне і падключэнне да інфармацыйных сістэм, даследаванне праблемы «прысутнасць беларускай культуры ў свеце», падрыхтоўка зацікаўленых спецыялістаў-беларусазнаўцаў у іншых краінах і г.д.)».

З двума дакладамі «Цэнтральныя пытанні сучаснай сусветнай палітыкі» і «Палітычная этыка і парламенцкая дэмакратыя» выступіў доктар Курт Кляйн з Германіі, былы эксперт НАТО па палітычных пытаннях, які доўгі час працаваў у краінах трэцяга свету.

Ён сказаў, што пасля распаду т.зв. сацыялістычнага лагера і заканчэння канфрантацыі паміж Захадам і Усходам канфлікт перайшоў у плоскасць канфрантацыі паміж краінамі т.зв. трэцяга свету і развітымі краінамі Захаду. У гэтых надзвычай бедных краінах каля 1,5 млрд. чалавек пакутуе ад голаду, мільёны пакідаюць сваю радзіму, шукаючы прытулку ў Заходняй Еўропе і ЗША. Там назіраецца і жахлівае экалагічнае становішча, вялікая дзіцячая смяротнасць і малая сярэдняя працягласць жыцця. Заходнія краіны спачатку зрабілі стаўку на гуманітарную дапамогу гэтым краінам, але яна не дала жаданага выніку. Цяпер развітыя краіны пераходзяць да эканамічнай дапамогі і інвестыцый. Асаблівая ўвага надаецца мусульманскім краінам. Мусульманскія каштоўнасці і светапогляд не прымае нормаў заходняй дэмакратыі. Правы чалавека ў гэтых краінах лічацца домыслам заходніх імперыялістаў. Іслам разумее толькі прыроднае права, і ў свой час СССР вельмі ўдала выкарыстоўваў мусульманскія краіны ў сваёй барацьбе супраць Захаду. І таму заходнімі палітыкамі зараз прыкладаецца максімум намаганняў, каб наладзіць дыялог з краінамі Блізкага Усходу і Цэнтральнай Азіі. Як адзначыў д-р Кляйн, важнае значэнне для Захаду мае супрацоўніцтва і дапамога з постсацыялістычнымі краінамі Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. У першую чаргу, гэта ўкладанне сродкаў у эканоміку гэтых краін, а таксама палітычнае і ваеннае супрацоўніцтва ў рамках НАТО.

У сваім другім дакладзе д-р Кляйн закрануў тыя прынцыпы свабоды, на якіх базуецца парламенцкая дэмакратыя. І тут перад Беларуссю стаіць задача выпрацоўкі добрага дэмакратычнага заканадаўства, выхавання ў народа каштоўнасцяў дэмакратыі і тых прыярытэтаў, якімі павінна кіравацца грамадства на шляху да свабоды. Вялікае месца ў сістэме дэмакратычных каштоўнасцяў займае нацыянальная свядомасць і традыцыі, што вельмі актуальна для цяперашняга беларускага становішча.

З цікавасцю заслухалі ўдзельнікі семінара даклад першага сакратара пасольства ЗША ў Беларусі п.Джэнет Дэмірэй на тэму: «Водгук Амерыкі на чарнобыльскую трагедыю: гуманітарная дапамога Беларусі». Як толькі з'явілася дакладная інфармацыя пра аварыю, амерыканскія грамадзяне і дзяржаўныя ўстановы прапанавалі сваю дапамогу пацярпелым. Амерыканскія медыкі і спецыялісты па ядзернай бяспецы наладзілі супрацоўніцтва са сваімі калегамі тут. Да верасня 1995 г. ЗША далі Беларусі гуманітарную дапамогу на суму 73 800 000 долараў. Большая частка гэтай дапамогі была накіравана ў найбольш пацярпелыя раёны.

Пры ўдзеле ўрада ЗША быў арганізаваны шэраг навуковых канферэнцый па Чарнобылі, напрыклад, у мінулым месяцы праведзена канферэнцыя разам з Міністэрствам аховы здароўя. Наладжана трывалае супрацоўніцтва паміж дзіцячым шпіталем Пітсбурга і трыма медыцынскімі ўстановамі Менска. Таксама наладжана супрацоўніцтва ў гуманітарнай сферы.

ЗША дапамагалі Беларусі ў правядзенні рыначных рэформаў праз Міжнародны валютны фонд, Сусветны банк і іншыя фінансавыя арганізацыі. На жаль, апошнім часам тэмп эканамічных рэформаў у Беларусі запаволіўся, і гэта можа прынесці вялікія страты. Ва ўяўленні амерыканцаў зараз складаецца не вельмі прываблівы вобраз Беларусі. На гэта паўплывалі такія падзеі, як знішчэнне паветранага шара, у выніку чаго загінулі двое амерыканцаў.

Палітыка ЗША ў адносінах да Беларусі зыходзіць з зацікаўленасці і правядзення Беларуссю рыначных рэформаў і пабудовы адкрытага дэмакратычнага грамадства, у чым пасольства ЗША і будзе пераконваць беларускія ўлады.

Вельмі цікавымі і змястоўнымі былі выступленні п.Валерыя Шаблюка (БХДП) на тэму: «Пяцігадовы шлях назад ад Рэспублікі Беларусь да ССР», у якім дакладчык вельмі ўважліва прааналізаваў палітычныя падзеі ад часу атрымання Беларуссю незалежнасці і ўказаў на тыя памылкі, якія прывялі да сённяшняга становішча фактычнай страты незалежнасці. І даклад п.Андрэя Кіштымава з Інстытута гісторыі АН Беларусі «Палітычная піраміда канца XX ст.: ад вяршыні да асновы», у якім ён раскрыў свае погляды на аднаўленне спектра эканамічных, палітычных і культурных рэалій на постсавецкай прасторы, праблему прэзідэнцкай улады ў Беларусі і параўнаў яе з праблемамі прэзідэнцкіх рэжымаў у краінах былога СССР і Цэнтральнай Еўропы.

Удзел жанчын у палітыцы асвятліла ў дакладзе «Міжнародны жаночы рух і Беларусь» п.Людміла Пеціна (БХДП), а з дакладам «Чарнобыльская катастрофа — трагедыя жанчын Беларусі» выступіла Алена Шацько (партыя жанчын «Надзея»).

Маладыя палітыкі задавалі шмат пытанняў выступоўцам, часам вельмі вострых і актуальных. Вельмі актыўна выступалі ў дыскусіях на розныя тэмы маладыя дэпутат Вярхоўнага Савета Беларусі Павел Знавец, сябры Беларускай партыі Свабоды Сяргей Высоцкі і Павел Карназыцкі, а таксама малады прадстаўнік СС «Белая Русь».

У канцы работы семінара маладымі палітыкамі былі выказаны заўвагі і пажаданні арганізатарам і вядучаму семінара п.Шаучуку адносна правядзення наступных рабочых сустрэч маладых палітыкаў.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

У газетах

Спачатку было слова

Ранішняя электрычка. Вагон па-вясноўску раскевечаны сонечнымі блікамі. Насупраць мяне маладая маці з дачкой гадоў сямі адгадваюць у часопісе «Вясёлка» крыжаванку. Пэўна, я не адразу б прыслухаўся да іхняе размовы, каб не адна рэч: дзяўчо намагалася (і па ўсім было бачна, што гэта давала ёй задавальненне) гаварыць на «матчыную мове», маці ж воліла гутарыць навокал крыжаванкі на мове «старэйшага брата». Напэўна, каб не тая «чересполосица», я наўрад ці наважыўся б на тое, каб ўкліпіцца ў размову маіх сімпатычных спадарожніц. А так як усім вядома, што цікавасць — не загана, то я запытаўся ў маладой маці, што замінае ёй напоўніцу падтрымваць у дачкі цікаўнасць да роднай мовы. «Нічога, — адказала яна. І дадала: — Не мова ў гэтым жыцці галоўнае. Яна не накорміць...»

Колькі ж разоў мне даводзілася чуць нешта падобнае! Пасля чаго зноў і зноў канстатуеш, што дужа моцна намовілі нашым людзям гэты пастулат бальшавіцкія ідэолагі, якія яшчэ нядаўна стваралі «новую гістарычную супольнасць людзей — савецкі народ». Падобна на тое, што эксперымент ім усё ж такі ўдаўся, ва ўсякім разе, тут у нас, у Беларусі. Мова не накорміць? То згадайма ж біблейскае — спачатку было слова. Азірнемся наўкол: з чаго пачыналі многія з нашых суседзяў? З таго ж слова! Бо там, дзе трыумфуе роднае слова, трыумфуе нацыянальная ідэя, расце нацыянальная самасвядомасць, здольная з'яднаць народ, вывесці яго на шлях прагрэсу. Пра што і сведчыць практыка краінаў Заходняй Еўропы. Кажуць, яны, маўляў, яднаюцца. Так, створаны Еўрапейскі саюз. Але якая з краінаў, што ў яго ўваходзяць, уступіла б свой суверэнітэт, культуру, мову? Там жа ніхто й не думаў стварэць, прыкладам, «новую гістарычную супольнасць людзей — еўрапейскі народ». А што датычыць прасцягаў СНД, дык тут блукае здань Расійскае імперыі. Пра што ў чарговы раз нагадала нядаўняя дэнансацыя Дзяржаўнай думай Расіі белавежскіх пагадненняў.

Аляксандр КІЙРАНЕН.

Газета «Здаровы сэнс».

Сакратарыят Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны, рэдакцыя газеты «Наша слова» выказваюць глыбокае спачуванне першаму сакратару ТБМ імя Ф.Скарыны Кузьміч Вользе Аляксандраўне ў сувязі з напаткаўшым яе горам — смерцю бацькі.

Беларускі крыж

Супрацьстаяць магільшчыкам могуць толькі жывыя і рашучыя

Менскі вопыт

Перш чым звярнуцца да тэмы дыскрымінацыі беларускай мовы ў школах г.Менска на працягу апошняга навучальнага года, варта сказаць колькі слоў пра недалёкую гісторыю. Пасля таго, як была зліквідаваная апошняя беларуская школа ў Менску, ніводзін вучань на працягу больш чым 20 гадоў не вучыўся па-беларуску. На пачатку 80-х гадоў муж і жонка Лісіцыны дамагліся, каб іх дачка вучылася ў школе па-беларуску. Колькі ім гэта каштавала, ведалі толькі яны самі. Я ж ведаю, што яны вывучылі сваю дачку цаной уласнага здароўя, а маці гэта каштавала жыцця. У 1982 годзе ў СШ № 108 адкрыўся першы беларускі клас. Доўгі час (да 1987 года) кожны год толькі ў адной гэтай школе набіраўся невялікі беларускі клас. Пра абставіны і прычыны з'яўлення класа ў 108-й школе добра ведае Валянціна Карлаўна Раманцэвіч. У гэты ж час сям'я мастака Цыркунова вазіла сваю дачку з Менска ў вясковую беларускую школу.

Гаворачы пра супраціў дыскрымінацыі беларускай мовы ў школе, нельга не ўзгадаць наступнае. У 1987 годзе, насуперак волі ўладаў былі усё ж створаны тры класы ў школах СШ № 20, СШ № 108 і СШ № 180. Фактычна з гэтага часу дзяржава вымушана была звярнуць увагу на тое, што ў Беларусі жывуць не толькі расійцы, але і беларусы, і пачала ўлічваць беларускі фактар у адукацыі.

На наступны год было адчынена ўжо 17 класаў з беларускай мовай навучання. Значную ролю пры гэтым адыграла пазіцыя тагачаснага сакратара Менскага гаркама КПБ П.Краўчанкі. Бацькі гэтых класаў арганізавалі Гарадскі бацькоўскі камітэт беларускамоўных класаў г.Менска, які ў далейшым абараняў правы дзяцей і іх бацькоў, а таксама рупіўся пра пашырэнне беларускамоўнай адукацыі ў школе. Пасля таго, як тагачасным уладам стала зразумела, што супрацьстаяць пашырэнню сеткі беларускіх класаў немагчыма, сталі ствараццa ўмовы для выбару мовы навучання. З гэтай мэтай пачынаючы з 1989 і да 1994 года частцы школ рашэннямі Менгарвыканкама надаваўся статус беларускіх. Гэта значыць, што прыём у першыя класы гэтых школ ажыццяўляўся толькі на беларускую мову навучання. Напрыклад, у 1989 г. гэты статус набылі 8 школ, у 1990 — 10 школ, у 1991 — 15 школ, у 1992 — 48 школ, у 1993 — 37 школ, у 1994 — 12 школ.

Пераход на беларускую мову навучання ажыццяўляўся вельмі прадумана і асцярожна: былі складзены планы размяшчэння школ. Адной з іх, што месціліся недалёка адна ад другой, надаваўся статус беларускай. Гэта датычыла толькі першых класаў. Астатнія класы, як пачыналі вучыцца парасійску, так і працягвалі. Такім чынам забяспечваўся свабодны выбар мовы навучання. Надзвычай важна, што школы са статусам беларускіх набіралі навучаць толькі па-беларуску. Шлях стварэння асобных беларускіх класаў у цалкам расійскамоўнай школе адразу паказаў сваю бесперспектыўнасць. Таму што, як правіла, гэтыя класы заставаліся непажаданымі для адміністрацыі рэзервацыямі, якія аб'ектыўна стваралі шмат праблем як для калектываў школ, так і для саміх дзяцей і іх бацькоў. Моўны рэжым школы, гэта значыць усё афармленне, дакументацыя, пазакласная праца, сходы і г.д. павінны весціся на мове навучання. У беларускіх класах у расійскай школе моўны рэжым заставаўся расійскім. Такім чынам, дзеці, якія вучацца па-беларуску, за межамі ўрокаў апынаюцца ў іншамоўным асяроддзі і адчуваюць псіхалагічны дыскамфорт і сваю абдзеленасць клопатам з боку школы.

Рэзка ўзрастае нагрузка на настаўнікаў-прадметнікаў, бо даводзіцца рыхтавацца да выкладання як у расійскіх, так і ў беларускіх класах, што вельмі цяжка, нават калі дасканала валодаеш дзвюма мовамі. Фактычна, нагрузка павялічваецца ўдвая пры той жа зарплаце. На гэтай глебе ўзнікалі канфлікты ў настаўніцкіх калектывах, што ў рэшце рэшт негатыўна адбівалася на якасці ведаў дзяцей.

Такім чынам, да пачатку 1994/95 навучальнага года ў Менску з 218 школ было 130 са статусам беларускіх. Пра прадуманасць і памяркоўнасць працэсу адраджэння беларускай школы ў сталіцы Беларусі гаворыць тое, што ў школах практычна не было канфліктаў на глебе незадавальнення бацькоў мовай навучання. Безумоўна, гэтаму спрыяла і адчуванне таго, што Беларусь ідзе па шляху стварэння суверэннай дзяржавы ў нармальным еўрапейскім сэнсе.

Аўтару вядомы толькі адзін прыклад, калі некалькі бацькоў СШ № 103 у 1993 годзе захацелі вучыць сваіх дзяцей менавіта ў гэтай школе і менавіта на расійскай мове.

Праўда, і тады былі школы, якія, маючы статус беларускіх, па сутнасці, такімі не імкнуліся стаць і працягвалі набіраць дзяцей у расійскія класы. Гэта тлумачыцца, у асноўным, асабістым нежаданнем дырэктараў школ вучыць дзяцей па-беларуску. У мікраёнах, дзе гэтыя школы месціліся, так і не было забяспечана рэальнай магчымасці свабоднага выбару мовы навучання. Напрыклад, у буйным мікраёне «Уручча-4, 5, 6» з чатырох школ ніводная не стала беларускай.

Такім чынам, школ, якія сапраўды прытрымліваліся статуса беларускіх, было прыкладна 105.

А што цяпер? Вядома, што ў 1995 годзе рэзка скарацілася колькасць дзяцей, якія вучацца ў беларускіх класах, як першых, так і старэйшых. Чыннікі, якія вызначылі гэта скарачэнне, на нашу думку, наступныя:

— фактычная адмова кіраўніцтва краіны ад шляху пабудовы нацыянальнай дзяржавы і ўмацавання суверэнітэту;

— выкіданне беларускай мовы з усіх сфер жыцця, асабліва са сферы дзяржаўнага кіравання;

— асабістая пазіцыя Прэзідэнта Лукашэнкі, які падкрэслена не карыстаецца беларускай мовай, дазваляе сабе выказванні, якія прыніжаюць беларускую мову, і ўжывае яе толькі для надання сваім выказванням адмоўнага кантэксту;

— дыскрымінацыйнымі дзеяннямі ў адносінах да беларускамоўнай школы часткі кіраўніцтва органамі адукацыі і адміністрацый школ.

— дзейнасць прарасійскіх арганізацый шавіністычнай накіраванасці.

Хаця Прэзідэнт Лукашэнка 1 верасня 1995 года сказаў, што ў сістэме адукацыі «...павінна ўзяць верх супольная чалавечая мудрасць», менавіта гэтай мудрасці і не хапіла.

Першымі ахвярамі сталі чыноўнікі, якія актыўна займаліся стварэннем нацыянальнай сістэмы адукацыі. Вядома, што нацыянальнай сістэмы адукацыі ў Беларусі не існавала, падручнікаў не пісалася, за выключэннем як па беларускай мове і літаратуры. І вось, на пачатку 90-х гадоў, хоць і са спазненнем, пачаў ствараццa комплекс падручнікаў па гуманітарных прадметах, геаграфіі, гісторыі і інш. У педагагічным друку актыўна абмяркоўваліся канцэпцыі навучання па розных дысцыплінах, праходзіла публічнае абмеркаванне новых падручнікаў. Хаця многія з іх былі не пазбаўлены недахопаў, тым не менш, гэта быў рашаючы этап на шляху стварэння нацыянальнай сістэмы адукацыі. Цяпер тагачасны нам. міністра адукацыі А.Пятроўскі, які актыўна і плённа займаўся гэтай справай, пазбаўлены пасады. Новыя калектывы пачалі займацца напісаннем новых падручнікаў па гуманітарных прадметах ва ўгоду новаму кіраўніцтву. Такім чынам, пяцігадовая праца вывозіцца на макулатуру ў літаральным сэнсе. На макулатуру вывозіцца нават «Буквар» Клышкі 1993 года выдання, які мае выдатны стан, але змяшчае на 77-й старонцы выяву ненавіснай для русіфікатараў «Пагоні».

Асноўны ўдар па беларускай школе нанесены, калі абвясцілі свабодны выбар мовы навучання бацькамі. Між іншым, і да 1995 года свабодны выбар мовы навучання заканадаўча быў замацаваны 50-м артыкулам Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, але да 1995 года існаваў і канкрэтны механізм ажыццяўлення гэтага права, які заключаўся ў свабодным выбары беларускай ці расійскай школы і даступнасцю гэтых школ. Пасля траўня 1995 года свабодны выбар мовы навучання стаў разумецца чыноўнікамі ад адукацыі выключна адназначна: ні ў адной расійскай школе не было створана ніводнага беларускага класа. У той жа час многія школы са статусам беларускіх пагалоўна ці амаль поўнасцю пераводзіліся на расійскую мову навучання.

Мы лічым, што віна за такую сітуацыю поўнасцю кладзецца на міністра Стражава. Зрэшты паводзіны міністра можна зразумець, прачытаўшы інтэрв'ю бліжэйшага саратніка Прэзідэнта Лукашэнкі, а цяпер намесніка Старшыні Вярхоўнага Савета Ю.Малумава газеце «Звязда». Працытую толькі тры выказванні: У рэальным жыцці беларуская мова мае нават большы (статус). Для яе зроблена больш, чым для рускай мовы. За папярэднія чатыры гады руская мова проста выкаранялася з жыцця.

«У нас цудоўная сітуацыя з мовамі. Я не бачу праблем.»

А на пытанне аб фактычнай няроўнасці беларускай мовы ў школе адказ быў наступны: «Гэта ж прынцып дэмакратыі, большасць. А інтарэсы меншасці павінны быць улічаны, але яны павінны зразумець, што большасць вырашыла інача».

Як бачым, цынізм стаў дзяржаўнай ідэалогіяй.

Вызначальная роля ў рэзкім скарачэнні беларускага школьніцтва належыць адміністрацыі школ. Мы сутыкнуліся з наступнымі алгарытмамі дзейнасці адміністрацый школ, якія мелі мэтай не дапусціць стварэння беларускіх класаў.

1. Першая палова лета. Пачатак набору заяў ад бацькоў будучых першакласнікаў. На пытанне бацькі па тэлефоне: «Што трэба мне зрабіць, каб дзіця ў вашай школе вучылася па-беларуску», гучыць адказ: «У нас класа не будзе, бо ёсць толькі тры заявы, што вы загадаеце з імі рабіць?» Бацька кажа: «Прыняць маю чацвёртую заяву і вучыць дзіця па-беларуску, тым больш, што школа беларуская». Трубку кідаюць, і так паўтараецца неаднаразова. Заяву ўсё ж бацькі падаюць на беларускую мову навучання.

1 верасня бацькі пастаўлены перад фактам: іх дзіця залічана ў 1-ы расійскі клас. Другой беларускай школы паблізу няма. Так вырашыла большасць, інтарэсы меншасці праігнараваны. Такой тактыкі прытрымліваліся ў 1-й менскай школе.

У 20-й гімназіі настаўніцу пачатковых класаў, якая выкладала па-беларуску, на пачатку лета папярэдзілі, каб яна рыхтавалася выкладаць у расійскім класе.

2. Пачынаючы з вясны, адміністрацыя папярэджвае бацькоў або сярод іх распаўсюджваюцца чуткі, што ў 5-м і старэйшых класах не будзе каму вучыць іх дзяцей, бо большасць настаўнікаў адмаўляецца выкладаць па-беларуску, што няма беларускіх падручнікаў. Нам вядома, што ў беларускія школы завозяцца «на ўсякі выпадак» падручнікі на расійскай мове. Могуць быць спасылкі на неперспектыўнасць беларускай мовы пасля правядзення рэферэндуму. Пасля гэтага, у траўні або ў жніўні інспіруецца правядзенне сходу бацькоў, на якім ставіцца пытанне пра змену мовы навучання. Бывае, што абыходзіцца і без сходаў, а адпаведныя заявы збіраюцца шляхам наведвання бацькоў, прычым, як правіла, кожнаму з бацькоў кажуць, што ўсе ўжо напісалі падобныя заявы, толькі іх адной няма. Менавіта такім чынам была знішчана большасць беларускіх класаў.

Ужо цяпер да нас паступілі звесткі з некалькіх менскіх школ, што вучням 4-х класаў пагражае змена мовы навучання. У прыватнасці, бацькам 4-га класа 88-й менскай школы было прапанавана пісаць заявы аб тым, на якой мове яны хочуць вучыць дзяцей у 5-м класе.

Бацькам, якія асабліва ўпарцяцца, прапануюць перавесці дзіця ў другую школу або, у лепшым выпадку, у іншы клас. Пры ўсіх гэтых маніпуляцыях больш за ўсё церпяць дзеці, якія міжволі ўцягваюцца ў канфлікты паміж бацькамі і адміністрацыяй. Адміністрацыя не задумваецца над тым, які маральна-псіхалагічны ўдар яна наносіць дзецям.

3. Найбольш дзікі выпадак здарыўся ў адной з менскіх школ, дзе пасля скаргі бацькі, якога паставілі перад фактам пераводу 3-га класа на расійскую мову навучання, быў сабраны сход. Пад час правядзення сходу адміністрацыя школы выклікала прадстаўніка КДБ, які з'явіўся ў клас не пазней, чым праз 5-10 хвілін. Ім было заяўлена, што да яго паступілі звесткі, што бацька заклікаў да грамадзянскай вайны. Двое—трое бацькоў, а таксама прадстаўнікі адміністрацыі былі гатовы пацвердзіць гэта абвінавачванне. Толькі наяўнасць дыктафоннага запісу сходу давяла абсурднасць абвінавачванняў! Між тым мэта адміністрацыі была дасягнута — бацькі аказаліся маральна зламанымі. Відавочна, гэта была загадзя спланаваная адміністрацыяй правакацыя, і, хутчэй за ўсё, супрацоўнік КДБ быў уцягнуты ў яе нагаворамі адміністрацыі. Але сама магчымасць выкарыстання супрацоўнікаў сілавой структуры ў якасці запалохваючага фактара гаворыць аб тым, што сённяшняя грамадска-палітычная атмасфера ў краіне спрыяе выяўленню самых нізкіх пачуццяў і самых ганебных дзеянняў у духу сталіншчыны.

4. Актыўна ўжываецца яшчэ адзін спосаб ліквідацыі класаў або недапушчэння іх узнікнення. Стараюцца зменшыць колькасць дзяцей у класе, а потым, спасылаючыся на нейкія інструкцыі, кажуць бацькам, што фінансавыя органы не дазваляюць існавання малаколькасных класаў.

5. Часта адміністрацыя імкнецца да развалу класа шляхам дыскрэдытацыі. Для гэтага беларускі клас пастаянна папаўняецца новымі вучнямі з суседніх класаў, якія практычна не вучацца, вызначаюцца дрэн-

Малюнак Алеся КАРПОВІЧА.

нымі паводзінамі, а таксама поўнай абыякавасцю да іх з боку ўласных бацькоў. У рэшце рэшт клас набывае такую нядобрую славу, што нармальныя бацькі самі рады перавесці дзяцей у любы другі.

Калі дырэктар школы пусціла справу на самацёк і не выяўляе ўласнай пазіцыі, тады справу пераводу класаў на расійскую мову навучання бяруць у свае рукі шавіністычна настроеныя бацькі і настаўнікі. Так адбылося ў беларускай школе № 184, наваколле якой метадычна абвешвалася лістоўкамі, якія заклікалі да пераводу навучання на расійскую мову, што ў значнай меры і было зроблена.

А цяпер разгледзім лічбы, якія выразна ілюструюць тое, чаго дасягнулі русіфікатары. Колькасць першакласнікаў, якія пайшлі ў беларускія класы, скарацілася з 58% у 1994 годзе да 21% у мінулым, прычым ў Савецкім раёне Менска з 48% да 8%. Бо 40% вучняў другіх класаў, якія ў 1994 годзе вучыліся па-беларуску, пераведзены на расійскую мову навучання, прычым у Савецкім раёне — 70%. Каля 23% вучняў 3-х беларускіх класаў пераведзены на расійскую мову, у Савецкім раёне — 46%. Па 4-х класах адпаведныя лічбы 10% і 50%. Пераводзіліся на расійскую мову нават 5-я, 6-я і 7-я класы. У Савецкім раёне ліквідаваны ўсе беларускія школы, у горадзе іх засталося 26. Вельмі паказальна, што загадчык аддзела адукацыі Савецкага раёна Варывода В.М. у лютым 1996 года прызначаны начальнікам гарадскога аддзела адукацыі г.Менска.

Калі супаставіць колькасць вучняў у беларускіх класах у 1995/1996 годзе з лічбамі 1994/1995 навучальнага года, то адразу можна амаль беспамылкова вызначыць адносіны дырэктароў школ да навучання па-беларуску. Напрыклад, у беларускай гімназіі № 54 у 1994 годзе было па чатыры першыя, другія і чацвёртыя класы, 5 трэціх, па адным пятым і шостым. Летась застаўся адзін пяты з 20 вучнямі. Падобная карціна і ў фармальна беларускіх школах нумар 6, 13, 66, 70, 123, 134, 92, 124, 103, 10, 155, 116, 127, 156, 95, 163 і іншых. Многія беларускія школы маюць адзін—два беларускія класы. Такое катастрафічнае змяншэнне колькасці беларускамоўных вучняў — не стыхійная з'ява, а вынік мэтанакіраванай працы па ліквідацыі беларускага школьніцтва.

Самую вялікую ролю ў захаванні беларускамоўнай адукацыі ў школе адыгрываюць, безумоўна, бацькі, якім патрэбна, каб іх дзеці вучыліся па-беларуску. Там, дзе бацькі загадзя рупяцца аб лёсе сваіх дзяцей, праяўляюць актыўнасць, дастатковую цвёрдасць і настойлівасць, там удаецца, насуперак жаданням адміністрацыі школ, дамагчыся, каб ваша дзіця вучылі па-беларуску, а таксама не дапусціць ліквідацыі беларускіх класаў. Так, на карысць бацькоў завяршыліся канфлікты ў 6, 19, 20, 148 школах Менска, Сеннінскай школе і інш. Там жа, дзе бацькі спадзяюцца на тое, што іх правы навучаць дзяцей па-беларуску не будуць парушаны і пасіўна чакаюць пачатку навучальнага года, там і класы ліквідуюцца, і бацькі пазбаўляюцца магчымасці вучыць дзяцей па-беларуску. Самае большае, што можна зрабіць 1 верасня, — гэта гучна грукнуць дзвярыма ў кабінеце дырэктара школы.

Безумоўна, у сённяшняй сітуацыі надзвычай важна аб'яднаць усіх бацькоў і настаўнікаў у адстойванні беларускай школы. Гэтай справай павінна заняцца наноў створанае ТБШ сумесна з ТБМ. Прычым нам бачацца такія першачарговыя задачы:

— пошук бацькоў і настаўнікаў, якія створаць аснову арганізацыі ў кожнай школе, дзіцячым садку;

— арганізацыя «гарачых тэлефонаў» для аказання праваабароннай і іншай дапамогі бацькам;

— распрацоўка інструкцый па тым, як дзейнічаць, калі парушаюцца правы набываць адукацыю па-беларуску;

— юрыдычная дапамога;

— збор звестак адносна стану беларускамоўнага навучання па кожнай школе, рэгістрацыя фактаў парушэння правоў;

— каардынацыя дзейнасці ўсіх суполак;

— вылучэнне патрабаванняў да ўладных структур;

— супрацоўніцтва з усімі галінамі і ўзроўнямі ўлады, якія яшчэ не пазбаўлены пачуцця адказнасці за добрае жыццё і будучыню народа Беларусі.

Валерый ПАЛСЦЮК,
сябра ТБШ.

«Супольнасць» ладзіць сустрэчу

Раней «Наша слова» ўжо паведамляла пра стварэнне ў Менску Цэнтра адкрытага грамадства «Супольнасць», заснаванага з мэтаю падтрымкі беларускіх няўрадавых арганізацый. Нядаўна Цэнтрам была наладжана першая з яго акцый — семінар «Роля няўрадавых арганізацый у грамадстве: праблемы і перспектывы», які адбыўся ў Беларускім гуманітарным адукацыйна-культурным цэнтры. Удзельнікамі семінара сталі Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Злучанага Каралеўства Вялікай Брытаніі і Паўночнай Ірландыі ў Беларусі Джэсіка Пірс, дырэктар Валійскай Рады самадзейных акцыяў Грэхэм Бэнфілд (Вялікая Брытанія), дарадчык няўрадавых арганізацый Стэфан Мнішко (Вялікая Брытанія), супрацоўнік Інстытута на карысць дэмакратыі ва Усходняй Еўропе Павел Казанецкі (Польшча), прадстаўнікі грамадскіх аб'яднанняў «Стары горад» (Брэст), «Талака» і «Задзіночанне беларускіх студэнтаў» (Гомель), «Машэка» (Магілёў), Таварыства беларускай мовы, арганізацыі «Аб'яднаны шлях» (Менск) ды іншых.

Удзельнікамі канферэнцыі абмяркоўваліся досвед тварэння грамадзянскай супольнасці ў Беларусі, Польшчы і Вялікай Брытаніі, спецыфіка існавання грамадскіх арганізацый у нашай краіне, магчымасць утварэння сеткі няўрадавых арганізацый і іх супрацоўніцтва, арганізацыйная і каардынацыйная роля Цэнтра «Супольнасць» у гэтай справе, магчымасць заснавання друкаванага бюлетэня няўрадавых арганізацый Беларусі.

У.П.

Што ў архівах свету ёсць пра Беларусь?

25 красавіка ў сталіцы прайшла міжнародная навуковая канферэнцыя «Замежная архіўная беларусіка», арганізатарамі якой былі Камітэт па архівах і справаводству, Беларускі навукова-даследчы інстытут дакументазнаўства і архіўнай справы, Беларуская асацыяцыя клубаў UNESCO, Беларуская асацыяцыя гісторыкаў, гістарычны факультэт БДУ, часопіс «Беларуская мінуўшчына», а фундатарамі — UNESCO і фірма «Дайнова». Праца канферэнцыі адбывалася ў трох секцыях: «Праблемы выяўлення і выкарыстання замежнай архіўнай беларусікі», «Крыніцы па гісторыі Беларусі ў замежных зборах», «Беларусіка ў архівах і бібліятэках Расіі».

Канферэнцыя была адметная ўжо тым, што падобных сустрэч навукоўцаў у гісторыі ні БССР, ні цяперашняй Беларусі не было. Мэтаю яе стаў збор звестак аб архівах свету, у якіх знаходзяцца дакументы гісторыі нашага краю. Лёс Беларусі склаўся так, што сёння яе архівы раскіданыя па ўсім свеце. Яны ёсць у Аўстраліі, Вялікай Брытаніі, Чэхіі, Летуве, Злучаных Штатах, Швецыі, Украіне, Польшчы, Расіі і мностве іншых краін. Буйнейшыя зборы дакументаў знаходзяцца ў Санкт-Пецярбургу, Маскве, Вільні, Кіеве, Львове, Варшаве. Дакументы вывозіла кожная новая акупацыйная ўлада: французская — у 1812 годзе, нямецкая — у час I і II сусветных войнаў, савецкая — увесь час свайго існавання. Свае архівы стварыла мноства беларускіх эміграцкіх асяродкаў. Таму, каб атрымаць аб'ектыўныя звесткі з гісторыі нашага народа, сёння патрэбна іх вывучэнне, а перад тым — складанне спісу гэтых дакументаў, раскіданых па ўсім свеце.

— Што можа даць навукоўцам вывучэнне замежных архіваў? — з гэтым пытаннем карэспандэнт «Нашага слова» звярнуўся да аднаго з арганізатараў канферэнцыі, дырэктара Беларускага навукова-даследчага інстытута дакументазнаўства і архіўнай справы доктара гістарычных навук, прафесара Уладзіміра Міхнюка, на што атрымаў адказ:

— Кажучы абагульнена, гісторыя Беларусі дагэтуль пісалася альбо з пункту гледжання Варшавы, альбо Масквы — нашых моцных суседзяў, для якіх наш край быў тэрыторыяй, дзе перасякаліся сферы іх уплыву. Трактоўку гістарычных падзеяў рабілі не гісторыкі, а палітыкі. Вось прыклад: Рыжскі мірны дагавор 1921 года лічыцца расійскім бокам выдатным дасягненнем замежнай палітыкі Савецкай Расіі, а польскім — не менш значным поспехам польскіх палітыкаў. Але, гледзячы на гэтыя падзеі з Менску, мы бачым, што гэты пакт падзяліў наш край паміж Польшчай і СССР і стаў мінай, якая выбухнула ў верасні 1939 года.

Гісторыя заўсёды перапісвалася палітыкамі, так было яшчэ ў часы Герадота. Але сёння мы павінны зразумець: гістарычная свядомасць ёсць галоўным чыннікам развіцця грамадства. Народ, які мае глыбокія і моцныя гістарычныя карані, не загіне. Таму сёння гісторыя Беларусі мае пісацца ў Менску і прадстаўляць пункт гледжання беларускага народа і створанай ім дзяржавы.

На жаль, усіх вызначаных мэтаў канферэнцыя не дасягнула. Да ўдзелу ў ёй былі запрошаны навукоўцы з Канады, ЗША, Англіі, Германіі, Украіны, Летувы, Латвіі, Эстоніі, Расіі, але з розных прычын далёка не ўсе яны сабраліся ў Менску. Але, нягледзячы на гэта, справа збірання нашай гістарычнай спадчыны працягваецца. У планах арганізатараў канферэнцыі — правядзенне другой нарады навукоўцаў свету, якая працягне справу першай.

У.П.

Піша «Царкоўны пасланец»

Рэдакцыі кожнай газеты прыемна ведаць, што чытачы не засталіся абыякавымі да нейкай публікацыі, што яна выклікала дыскусію і нават спрэчкі. Здарылася гэта і з «Нашым словам». Невялічкі артыкул «Царкоўны пасланец» з нумара 47 за 1995 год — агляд У.Панадам выдаванага беларускімі эмігрантамі ў ЗША часопіса з гэткай назвай — выклікаў у яго выдаўцоў надзвычай бурную рэакцыю. У велікодным сёлетнім нумары «Царкоўнага пасланца» пад загалоўкам "Да нас і праз нас пішуць" надрукавана наступнае:

«Затое летась у газэце «Наша слова» 22-га лістапада з'явіўся артыкул У.Панады «Царкоўны Пасланец», зьмест і тон якога йнакш як за наварат да журналісцкае практыкі нядаўна мінулых год палічыць нельга.

Зачапіўшыся за некаторыя мейсцы, а нат і сказы з пары артыкулаў У.Панада яшчэ добра памятнай з савецкіх часоў пагромнай мовай бэсьціць «Царкоўнага Пасланца», БАПЦ ды Ейнага Першагераха разам зь вернікамі.

Калі-б гэты плод нянавісьці зьвіўся ў чорнасоценнай ці бальшавіцкай газэце, дык на яго й нявarта было-б зварочваць увагі, але на бачынах воргану Таварыства Беларускае Мовы, што, здавалася-б, павінна спрыяць дзяржаўным і царкоўным незалежніцкім імкненьням, ён можа зьбянтэжыць і падмануць людзей, якія шукаюць праўды.

З увагі на гэта Рэдакцыйная Калегія «Царкоўнага Пасланца» сьціравала рэдактару «Нашага слова» сп. Э.Ялугіну ліста з запярэчаньнямі на беспадстаўныя зьвінаваньні з боку сп.У.Панады ды з выясьненьнем нутраное сытуацыі БАПЦ і ролі, якую Яна ймкнецца займець у рэлігійным жыцьці Беларусі.

Копіі гэтага ліста былі высланыя ў рэдакцыі краёвых газэтаў незалежніцкага кірунку.

Нельга яшчэ ня ўспомніць, што рэдакцыя газэты «Беларус» (н-р 430, сьнежань 1995) гэтак упадабала гнюсьбу сп. У.Панады, што замест, як наказвала-б журналісцкая павага, урэшт напісаць собскую зацемку праз «Царкоўнага Пасланца», яна на рэцэнзыю аб нашым выданьні выхапіла зь пісаніны гэтага аўтара небясьпечныя нам, на ейную думку, а ўзапраўднасьці бязглуздыя радкі праз «...імкненьне аднаго з лідэраў расколатай БАПЦ знайсьці падтрымку ў Беларусі, карыстаючыся дзеля гэтага аргумэнтамі зусім не рэлігійнымі».

Што-ж, ня першы раз даводзіцца дзівавацца па чыім баку дзе-якія нашыя змагары змагаюцца?!»

Што варта да гэтага дадаць? Найперш, асабістую падзяку супрацоўніка «Нашага слова» У.Панады в/а рэдактара «Царкоўнага пасланца» Б.Данілюку за звесткі аб гісторыі Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы і перапрашэнне за фактаграфічную памылку: БАПЦ сапраўды была створана беларускімі эмігрантамі не ў ЗША, а ў Германіі, ды, апошняе, шкадаванне з тае прычыны, што як змест, так і надзвычай вялікі памер ліста, дасланага на адрас «Нашага слова» Б.Данілюком, не дазваляе надрукаваць яго ў газеце цалкам, без скарачэнняў.

Што ж датычыць адмоўнага стаўлення У.Панады да спробаў злучэння справаў веры, нацыянальнасці і палітыкі, дык варта нагадаць выдаўцам «Царкоўнага пасланца»: яны з'яўляюцца грамадзянамі краіны, жыхары якой называюць сябе амерыканцамі незалежна ад веравызнання. Амерыканскі народ, як, дарэчы, і беларускі, сфармавала адзіная тэрыторыя, гісторыя і мова, а не прыналежнасць да тае ці іншае Царквы. Імкненне ж павялічыць колькасць хрысціянскіх цэркваў яшчэ на адну — прыватная справа грамадзян ЗША. Але ці хаця б адзін кананічны тэкст хрысціянства абгрунтоўвае неабходнасць гэтага?

У суседзяў

Чачня: забіты прэзідэнт Джахар Дудаеў

Усе вядучыя інфармацыйныя агенцтвы свету паведамілі пра забойства прэзідэнта Рэспублікі Ічкерыя (Чачні) Джахара Дудаева. Маскоўскае тэлебачанне дэманструе радасныя ўсмешкі на тварах расійскіх генералаў. Яшчэ б: іх самы галоўны вораг, як яны лічаць, чалавек, які змог арганізаваць сілы нацыянальнага вызвольнага руху невялікага народа ў баявыя дружыны, здолеўшыя эфектыўна супрацьстаяць вось ужо амаль паўтара года гіганцкай расійскай арміі, знішчаны. Нават яговыя апаненты, падкрэсліваючы складаны характар гэтага таленавітага генерала, на законнай падставе абранага прэзідэнта Чачні, сведчаць, што ён не быў тэрарыстам, мала таго — імкнуўся стрымліваць ад такіх дзеянняў сваіх паплечнікаў.

Парадокс у тым, што супраць яго самога ўжылі метад вытанчанага тэрору. Варварства заключаецца і ў часе, калі гэта было зроблена: высокія расійскія ўрадавыя чыноўнікі пачалі з Дудаевым як быццам перамовы аб спыненні баявых дзеянняў. Прэзідэнта Чачні выклікалі да спадарожнікавага тэлефона, нехта з тых, каму Дудаеў у расійскім кіраўніцтве давяраў, "загаворваў яму зубы" да таго часу, пакуль спецслужбы, у чым перакананыя аўтарытэтныя спецыялісты, праз спадарожнік не запеленгавалі месца, дзе быў устаноўлены тэлефон, і запусцілі туды ракеты. Выходзіць, праўду казалі тыя паплечнікі Дудаева, якія выказваліся супраць яговых кантактаў з расійскім кіраўніцтвам да часу, пакуль чужая армія не пакіне Чачню. Прэзідэнт Дудаеў паверыў, што можна весці перамовы з д'яблам, кажуць цяпер яны, а за імі і шмат хто з шэраговых чачэнцаў. А гэта значыць, што Расія праіграла. Бліц-перамогі зноў не атрымалася. Дабавілася недаверу і прагі помсты паміж народамі.

Значыць, вайна з чачэнскім народам будзе не толькі працягвацца, а хутчэй за ўсё стане і больш жорсткай і жудаснай. Хаця, здаецца, куды ўжо жахлівей. Цяпер Чачню ў свеце называюць вялікай беларускай Хатынню. Ва ўсіх на слыху Самашкі, якія расійскія карнікі вынішчалі ажно двойчы. Нават па афіцыйных дадзеных на іх рахунку 68 забітых дзяцей і жанчын з аднаго сяла. На сценах чачэнскіх хацін вывешаны партрэт галоўнакамандуючага расійскіх ваенна-паветраных сіл генерала Пятра Дзяйнекіна. Журналіст расійскай «Новой газеты» сведчыць, што назіраў такую карціну ў разбомбленым сяле Аршты: з дэпутатам Вярхоўнага Савета Чачні яны зайшлі ў сям'ю, дзе «сокалы» Дзяйнекіна расстралялі ў машыне бацьку, маці і трохгадовую сястрычку 12-гадовага хлапчука, які цяпер застаўся на свеце толькі са старым дзедам. Кожны дзень пасля малітвы хлопчыка падводзяць да партрэта галоўнага лётчыка Расіі і кажуць: «Вось хто пакінуў цябе сіратой. Адпомсці». Пасля бамбёжак сяла Шалашы, дзе ў выніку перабіты і скалечаны шмат мірных жыхароў, там аб'яўлена крывавая помста не толькі генералу Дзяйнекіну, але і астатнім лётчыкам. Калі расійскія войскі знішчаць апошнія раёны нацыянальнага супраціўлення, чачэнцы будуць адшукваць расійскіх афіцэраў, асабліва лётчыкаў і артылерыстаў паўсюдна, будуць помсціць іх сем'ям. Гэта можа доўжыцца яшчэ многія гады, кажуць тыя, хто ведае характар чачэнцаў.

А для суседзяў страшны ўрок: гора таму, хто акажацца ў цесных абдымках расійскіх імперцаў, якія на войнах з малымі народамі, на чужой смерці і бядзе здавён прывыклі нажывацца, што зараз і адбываецца ў Чачні. «Каму вайна, а каму маці радна, — піша карэспандэнт расійскай «Новой газеты», нагледзеўшыся тых жахаў. — У чачэнскім вогнішчы без следу згараюць не толькі бюджэтныя грошы. У дыме пажарышчаў лягчэй не толькі хаваць канцы розных афёр... Колькі патронаў, снарадаў, бомбаў, рознай вайсковай маёмасці можна спісаць на Чачню? У спрытных, вопытных руках гэта ж сапраўдны зладзейскі Кландайк. Любы начальнік азалаціцца можа. Асабліва, калі не адзін хапаць будзе, а дзяліцца з мафіяй. А з ёй у майстроў бамбёжак і «зачыстак» даўнія нефармальныя сувязі».

А лічыцца, што расійскія генералы наводзяць «канстытуцыйны парадак» і ўмацоўваюць дружбу братніх народаў.

Ул.Ас.

Кола сям'і

Масару ІБУКА

Пасля трох ужо позна

(Працяг.)

Ніколі не ігнаруйце плач дзіцяці

У кнізе «Рэвалюцыя ў выхаванні немаўляці», выдадзенай у Амерыцы, апісаны наступны эксперымент.

У Вашынгтоне спецыяльна падрыхтаваных настаўнікаў паслалі ў дзіцячыя ўстановы з бедных раёнаў, у асноўным населеных неграмі, каб навучыць прыкладна 30 малечаў ва ўзросце 15 месяцаў. Кожны дзень, акрамя нядзелі, настаўнік праводзіў з дзіцем адну гадзіну, гуляў і размаўляў з ім. Псіхолаг, доктар Эрл Шэфер, растлумачыў, што гэтая акцыя была ўчынена з мэтаю стымуляваць развіццё інтэлекту дзяцей, асабліва іх маўленне. Падобныя эксперыменты праводзіліся з дзецьмі ва ўзросце 14 месяцаў.

Вынікі тэстаў, атрыманыя, калі гэтым малечам ужо споўнілася 2 гады і 3 месяцы, паказалі, што «ўзровень інтэлектуальнага развіцця» і асабліва ўзровень развіцця маўлення ў гэтых дзяцей быў значна вышэйшы, чым у іх равеснікаў, што не ўдзельнічалі ў эксперыменце.

Значыць, можна ўзвысіць узровень інтэлекту дзяцей нават у такіх сем'ях, дзе бацькі зусім не аддаюць увагі выхаванню, бо з раніцы да ночы занятыя на працы. А ўявіце, якіх вынікаў можна дабіцца ў сем'ях, дзе бацькі аддаюць дзецям нашмат больш увагі і рэгулярна з імі гуляюць.

Прыкладна ва ўзросце 2—3 месяцаў дзіця пачынае ўсміхацца, лапатаць і запамінае ўсё, што адбываецца вакол. Мы часам нават не здагадваемся, што ў яго мозгу ўжо адбіваюцца ўсе самыя звычайныя словы і дзеянні яго маці. Таму маці, якія шмат размаўляюць з дзіцем, аказваюць велізарны ўплыў на яго інтэлектуальнае развіццё.

Вось прыклад. Маладая сям'я жыла ў аднапакаёвай кватэры, калі ў іх нарадзіўся хлопчык. Кватэра была такая маленькая, што міжволі маці ўвесь час знаходзілася побач з сынам і ўвесь час размаўляла з ім. Хутка сям'я пераехала ў трохпакаёвую кватэру. У іх з'явілася другое дзіця. Нарадзілася дзяўчынка, і ёй адвялі самы ціхі пакой, далей ад кухні, дзе большую частку дня праводзіла маці. Старэйшы сын пачаў размаўляць выразна прыкладна ў 7—8 месяцаў, а яго сястра ў 10-месячным узросце яшчэ толькі лапатала. Больш таго, у параўнанні са сваім братам, які заўжды свяціўся ўсмешкай, сястра вырасла ціхай і маўклівай.

Не сюсюкайце з дзіцем

Напэўна, ва ўсіх краінах людзі часта размаўляюць з дзецьмі на іх «дзіцячай мове». У той жа час радыё і тэлепраграмы вядуцца на нармальнай «дарослай» мове, і 2-гадовае дзіця зусім спакойна разумее мову звычайнай перадачы.

Зразумела, калі дзіця пачынае размаўляць, яно толькі лапоча нешта падобнае на словы, але гэта хутчэй ад таго, што яго органы маўлення не зусім развіліся, а зусім не ад недастатковага разумовага развіцця. Проста яго артыкулярны апарат недастаткова развіты і не паспявае за жаданнем гаварыць. Таму, калі дарослыя гавораць з ім на «дзіцячай» мове, лічачы, што дзіця другой мовы не зразумее, правільныя моўныя навыкі ніколі не сфармуюцца. Больш таго, у працэсе засваення мовы ён заўсёды будзе абапірацца не на сваю мову, а на тое, як гавораць дарослыя.

Калі хочаце, вы можаце зусім не сюсюкаць з дзіцем. Урэшце рэшт, праз некалькі месяцаў яно падрасце, і яму давядзецца разумець агульнапрынятую мову, а калі яму, да таго ж, у дзіцячым садзе гавораць, што ён ужо не маленькі і павінен размаўляць правільна, гэта толькі створыць для яго дадатковую нязручнасць.

Адна француженка, калі аддавала сваю дачку замуж, сказала будучаму зяцю: «У маёй дачкі няма пасагу, але яна выдатна размаўляе па-французску». Такі гонар цудоўны, і мне хацелася б, каб у кожнага дзіцяці былі магчымасць бліскуча аваладаць сваёй роднай мовай.

(Працяг будзе.)

Рупліўцы

Творчая сустрэча з майстрам

Звычайна імпрэзы і творчыя вечары ладзяцца для мастакоў, пісьменнікаў, музыкантаў, артыстаў. За сваё жыццё мне даволі не аднойчы на іх бываць. А вось нядаўна пашчасціла ў поўным сэнсе гэтага слова трапіць на сустрэчу з настаўніцай пачатковых беларускамоўных класаў Тамарай Сяргееўнай Хадасовай. Адразу адзначу, гэтая сустрэча па сваёй змястоўнасці і характару мала чым адрознівалася ад творчых сустрэч з дзеячамі мастацтва.

Напачатку прадэманстравалі свае здольнасці сённяшнія выхаванцы Тамары Сяргееўны — вучні 1-га «А» класа сярэдняй школы № 9. З дапамогай настаўніцы ў класе створаны тэатр «Крынічка», таму замест звыклай школьнай дэкламацыі прысутным дзеці паказалі тэатральную інсцэніроўку па вершаванай казцы «Рэпка». Вучні добра, з пачуццём прамаўлялі свае тэксты, упэўнена, асэнсавана трымаліся на сцэне. У вакальным жанры выступіла Рыта Смулько, нядаўні дыпламант фестывалю дзіцячай песні «Халі-Хало-95». Яна прыгожа праспявала песню «Дамавік» мясцовага кампазітара Сяргея Анішчанкі на словы Алега Мінкіна. А ўвогуле вучні з класа Тамары Сяргееўны змаглі б паказаць цікавую праграму і на пару гадзін (амаль усе дзеці, акрамя агульнаадукацыйных заняткаў, наведваюць яшчэ і розныя студыі — музычную, танцавальную, спартыўную). Аднак другая частка сустрэчы з майстрам-настаўнікам прысвячалася сур'ёзным педагагічным пытанням. Тамара Сяргееўна ўзначальвае ў школе метадалагічнае аб'яднанне, і дзякуючы яе намаганням у СШ № 9 пачалі выкарыстоўваць сучасныя педагагічныя методыкі. На сустрэчы было расказана пра адну з іх — навучальная форма калектыўнага ўзаемадзеяння. На сцэне актавай залы адбылося імправізаванае пасяджэнне метадалагічнага аб'яднання, і Тамара Сяргееўна адказала на шэраг пытанняў адносна гэтай методыкі. А затым чатыры вучні 5 «А» (гэты клас не так даўно таксама вучыла Т.С.Хадасова) за партамі прадэманстравалі прыклад вядзення ўрока пры калектыўнай форме навучання. Як кажа настаўніца, галоўнае навучыць дзяцей працаваць самастойна, больш эфектыўна, не рабіць урокі сумнымі, аднастайнымі, руціннымі.

На заканчэнне сустрэчы Тамара Сяргееўна пачула шмат цёплых слоў — і ад калег-педагогаў, і ад бацькоў вучняў. Было шмат кветак, а настаўнікі з роднай дзевятай школы яшчэ і праспявалі дзеля Тамары Сяргееўны любімую яе песню «Ручнікі».

Можна толькі парадавацца за беларускамоўную наваполацкую СШ № 9, якая ў сваім актыве мае такіх высокапрафесійных педагогаў-майстроў. Дарэчы, гэтая творчая і вельмі аўтарытэтная ў Наваполацку навучальная ўстанова сёлета адзначае сваё пятнаццацігоддзе.

Алесь КОЗІК.
г.Наваполацк.

Асцярожней з тэлевізарам

Тэлевізар адносна даўно трывала ўвайшоў у хатні побыт многіх нашых людзей, аднак да гэтага часу з гэтым «дамачадцам» далёка не ўсе падтрымліваюць адпаведныя цывілізаваныя адносіны. Надта ж ён умее спакушаць няўстойлівых, якія паддаюцца ягоным чарам. Бывае, яго ўключаюць раніцай і добра калі не забываюць «вырубіць» позняй ноччу, ад чаго здараецца, што і самыя цярплівыя мадэлі пратэстуюць небяспечным выбухам і загараюцца. У сваю чаргу і рэсурсы чалавечага арганізма далёка не бязмежныя, каб доўга працістаяць стрэсу (а прагляд самых бяскрыўдных тэлеперадач не абыходзіцца без нервовага напружання) ды яшчэ ў сукупнасці з электрамагнітным выпраменьваннем. У гэтай сувязі разгледзім некалькі сітуацый.

1. Постраўматычнае стрэсавае расстройства ў дзяцей

Здараецца, да ўрачоў-неўрапатолагаў звяртаюцца бацькі са скаргамі, што іх дзеці раптам пачынаюць уначы дрэнна спаць, ухопліваюцца, крычаць і нават ходзяць у сне. Сярод пытанняў, якія ў такіх выпадках задае ўрач, ёсць і пра тое, як часта дзіця глядзіць тэлевізар. Справа ў тым, што гігіеністамі цвёрда ўстаноўлена: дзеці без адмоўнага ўплыву на здароўе да 6-гадовага ўзросту могуць глядзець тэлеперадачы не болей 20-30 хвілін і, зразумела, «сваёй», дзіцячай, тэматыкі. Калі ж дзіця хворае, увогуле лепей не падвяргаць яго нервовую сістэму дадатковаму напружанню. Але ж высвятляецца, што многія дзеці гадзінамі глядзяць «дарослыя» тэлеперадачы. Даволі часта гэта ў дадатак востраcюжэтныя фільмы з жахамі, фізічным насіллем, забойствамі і чалавечымі пакутамі. Вось дзецям у выніку і пачынаюць сніцца кашмары, яны кепска спяць, губляюць уседлівасць, торгаюцца, становяцца палахлівымі, баяцца адны заставацца ў пакоі. У школьнікаў паніжаецца паспяховасць, слабее памяць. У многіх выпадках у малых паяўляюцца прыкметы посттраўматычнага стрэсавага расстройства. Бо ж у часе прагляду тэлеперадач і асабліва мастацкіх фільмаў увага дзіцяці настолькі паглынаецца відовішчам, што малы як бы пераносіцца туды і ўдзельнічае ў тых крывавых і жахлівых падзеях усімі сваімі пачуццямі і эмоцыямі. Для няспелай дзіцячай псіхікі гэта можа скончыцца празмерным перанапружаннем. Лепей не даводзіць сваё дзіця да такога стану. А калі ўжо хваравітыя праявы ў яго ўсё ж абазначыліся, абавязкова праканcультуйцеся ў неўрапатолага.

Па матэрыялах часопіса «Здоровье».

Рэжым, які легалізаваў забойства

У Расіі аборт традыцыйна быў забаронены. У 1649 годзе для ўсіх тых, хто ўчыняў гэта злачынства, было ўведзена смяротнае пакаранне. Пазней, у XVIII стагоддзі, гэтая мера была скасаваная. Новыя меры пакарання, уключаныя ў Расійскі крымінальны кодэкс, прадугледжвалі пазбаўленне ўсіх грамадзянскіх правоў і турэмнае зняволенне тэрмінам ад 4 да 6 гадоў як для асоб, якія рабілі аборт, так і для цяжарных жанчын, якія карысталіся іх паслугамі.

Пачатак XX стагоддзя характарызаваўся драматычнымі сацыяльна-палітычнымі зменамі ў расійскім грамадстве. У перадрэвалюцыйны перыяд інтэлігенцыя разгарнула кампанію па легалізацыі абортаў. Пасля кастрычніцкага перавароту 1917 г. пачалася гісторыя штучнага аборту ў Савецкай Расіі.

16 лістапада 1920 г. Камуністычная партыя легалізавала аборт. Гэта было зроблена з мэтай разбурэння традыцыйнай сям'і і рэлігіі і стварэння новай сацыяльнай асновы для камуністычнага грамадства ў Расіі. Новы закон «Аб штучным перапыненні цяжарнасці» цалкам выключаў якое-небудзь пакаранне за правядзенне штучнага аборту як для жанчыны, так і для лекара. Гэта быў першы ў свеце вопыт легальнага правядзення аборту па жаданні жанчыны. У адпаведнасці з гэтым законам аборт праводзіўся бясплатна, выключна ў шпітальных умовах і толькі дыпламаванымі лекарамі.

Легалізацыя штучнага аборту мела глыбокія і далёка вядучыя наступствы. Насельніцтва прыстасавалася як да легальнага, так і да падпольнага аборту, так як яны былі найбольш простымі, эфектыўнымі і даступнымі метадамі кантролю нараджальнасці. Уся сістэма савецкай аховы здароўя была прыстасавана да тэхналогіі аборту, які стаў асновай нацыянальнага варыянта службы планавання сям'і. У сярэдзіне 20-х гадоў у рамках савецкай сістэмы аховы здароўя была створана «індустрыя аборту».

(З часопіса «Планаванне сям'і ў Еўропе».)

Падрыхтаваў А.Н.

Зялярскія гутаркі

«Крыніца здароўя»

У нашым «кілбасным» грамадстве, відаць, не скора прыйдзе мода на салату. Да таго ж, з тым «мясным» месівам значна прасцей: абадраў скурку і жуй. А з салатай — важданіна: перабраць, памыць кожны лісток, крышыць ды яшчэ й засмачыць, бо той, хто звык есці соленае, «трава», а да таго ж без солі, есці не будзе. Што да травы-салаты, шчыра кажу вам, то ўсё гэта прымхі, бо не часта можна напаткаць, каб штосьці было адначасна прыгожае з выгляду, карыснае для здароўя і вельмі смачнае. Ды, як казаў славуты Брэг, сапраўдны смак можна адчуць толькі тады, калі спажываеш харч без солі. То, мабыць, трэба прызвычаіцца.

Ад салаты не патаўсцееце: сто грамаў яе даюць толькі 12—14 калорый. Бялку, тлушчу і вугляводаў яна амаль не мае, а вось вітамінаў — амаль усе вядомыя (апроч Д і К), у тым ліку Р (умацоўвае капіляры), РР (расшырае іх), B_6 («спальвае» тлушч) ды Е. Апошняга, як ведаеце, найболей у прахрошчанай пшаніцы, салата не на шмат бяднейшая.

Ад салаты паздаравееце: яна багатая (увага, хто скардзіцца на сэрца!) калем (ад 134 да 300 міліграмаў адсоткаў), а таксама марганцам і магніем, што, як згадвалася ўжо ў папярэдніх гутарках, спрыяюць выдаленню з арганізма «цяжкіх» металаў, прыкладам, волава (плюмбум, Pb). Ёсць у салаце і жалеза, медзь, фосфар і сера.

Салату асабліва любяць амерыканцы (ядуць яе дзеля здароўя), італьянцы (аздабляюць ёю страву) і французы. Апошнія спажываюць яе дзеля смаку, хаця і мяркуюць, што салата супакойвае жарсці і юрлівасць, дадаючы алей, лімонны сок або яблычны воцат. У нас жа, як памятаю з дзяцінства, салату елі крышанай з цыбулявым пер'ем ды квашаным малаком.

Зяляр.

Выправы на прыроду

Месяц лісця

Надышоў травень. Сакавітая зяляніна ахінула зямлю — буяе, квітнее чароўны і таямнічы сусвет — свет раслінаў і дрэваў. Прыглядзецеся да іх, паразважайце, пастарайцеся зразумець, чаму і дзеля чаго існуе гэты зямны космас.

Сама перш нам, што прывыклі мець з усяго нейкую карысць, захочацца дазнацца, якія расліны лекавыя, а якіх трэба асцерагацца. Вось на лузе, на ўзмежку, паабапал сцежкі — купкі зялёных, нібы парэзаных па краі лісцяў. З іх выцягнуліся круглыя, голыя стрэлкі, на якіх распусціліся жоўтыя кветкі. Гэтую расліну вы ведаеце добра — дзьмухавец. Як згадвалася ў папярэднім выпуску «Кола сям'і», ягонае лісце можна спажываць. А калі кветак яшчэ няма? Тады варта выкапаць адну расліну, корань яе белаваты, круглы, калі яго зламаць, то выступіць белаваты сок. А вось побач — падобная купка лісточкаў, толькі ўжо круглаватых, гладкіх, халаднаватых навобмацак. Гэта трыпутнік вялікі (Plantago major). Яго яшчэ называюць бабкай, прыпутнікам, трыпуценем. Пра лекавыя ўласцівасці гэтай расліны добра вядома з розных даведнікаў, асабліва спрыяе яна лячэнню розных ранаў, ачышчае іх ад гною.

Калі ж вы прыйдзеце ў лес, то можаце ўбачыць падобнае да згаданага трыпутніку лісце, вось толькі яно не сцелецца па зямлі, а пнецца ўверх, некаторыя лісткі яшчэ не раскруціліся, а толькі-толькі зялёнымі трубкамі прабілі лясны падсціл. Калі ж паміж двума лісткамі на кволай сцяблінцы ўбачыце белыя званочкі, то ўжо зразумееце, што гэта краспак або канвалія ці лянушкі, — так пераважна называюць у нас на Беларусі ландыш (Convallaria majalis).

І яшчэ пра адну раслінку хочацца згадаць. Перш кідаюцца ў вочы яе блакітныя кветкі — пралескі. Калі будзеце рваць іх, прыгледзьцеся, а якое ж лісце ў пралескі. Тады і ўбачыце зеленавата-бурыя лісткі, нібы парэзаныя на тры часткі. Навукоўцы параўноўваюць іх паводле формы з печанню. а таму расліну назвалі пячоначніцай (Hepatica nobilis). Ды, відаць, пазней усё ж спахапіліся, што не вельмі адпавядае такое імя цудоўнай кветцы, а таму і дадалі nobilis — лацінскае слова, якое, як памятаеце ад Караткевічавага нобіль, азначае выдатнае, вышэйшае паводле роду паходжанне.

П.П.

ВУЧЫМСЯ

Практычная стылістыка

Вікторыя ЛЯШУК,
кандыдат філалагічных навук

Прывыкаць да слоў

Да слова нельга прывыкаць нацёмна, напавер, трэба яго адчуваць самому. І тады яно заўсёды будзе свежае, не дасць сфальшывіць, само стане і на сваім месцы, і на сваім часе.

Ян Скрыган.

Калі супаставіць мову розных тэкстаў ці выказванні аднаго чалавека з рознай нагоды, не цяжка ўпэўніцца, што мова ў такіх выпадках розніцца. Падобныя толькі арыгінал і яго копія.

Мова, надзвычай дынамічнае ўтварэнне, мае мноства адзінак для ўвасаблення зместу, думкі. Гэта словы, пэўныя часціны мовы, граматычныя формы, сінтаксічныя канструкцыі, нарэшце, гучанне, інтанацыя. Гэтыя ўласцівасці не выпадковыя, яны ўтвараюць цэласныя падсістэмы, размічаныя на пэўныя мэтавыя, зместавыя, эмацыйныя і сітуацыйныя ўстаноўкі, з'яўляюцца аб'ектыўным вынікам функцыянавання мовы ў грамадстве. Суадносячыся з канкрэтнымі формамі грамадскай свядомасці — навукай, палітыкай, дыпламатыяй, мастацтвам, такія адзінствы складаюць функцыянальны стыль — разнавіднасць мовы з пэўнымі фармальна-зместавымі асаблівасцямі, залежнымі ад прызначэння і мэты выказвання.

Улічваючы найбольш істотныя адрозненні ў формах грамадскіх зносін, звычайна вылучаюць 5 функцыянальных стыляў: афіцыйна-справавы (афіцыйна-дзелавы, ці афіцыйны); гутарковы (размоўны, літаратурна-размоўны); мастацкі (стыль мастацкай літаратуры); публіцыстычна-прамоўніцкі (публіцыстычны) і навуковы.

Чатыры з пералічаных стыляў (афіцыйны, размоўны, мастацкі і публіцыстычны) звязаны з пісьмовай мовай маўлення, таму яны маюць такія рысы, як абдуманасць, падрыхтаванасць выказвання, яго большую працягласць у часе. Пяты, гутарковы, стыль звязаны з вуснай формай выказвання з такімі яго ўласцівасцямі, як экспромтнасць, спантаннасць, дынамізм, неабходнасць хуткай маўленчай рэакцыі, уменне слухаць, весці дыялог.

Кніжныя стылі мовы, хоць і маюць агульныя рысы, вызначаюцца рознай ступенню іх выяўленасці, маюць свой набор адпаведных моўных сродкаў. Адметнасць і падабенства функцыянальных стыляў — тэма нашых наступных гутарак.

З гісторыі красамоўства на Беларусі

Кніга — сведка

І толькі на свеце нятленныя кнігі,
Як вечныя сведкі...

Сяргей Грахоўскі.

Ад старажытнасці засталіся нам у спадчыну незвычайныя паводле сучасных уяўленняў граматы. У XII—XVII стагоддзях юрыдычныя дакументы пісаліся на палях надзвычай каштоўных кніг — біблій, евангелляў. Змест большасці такіх грамат — укладанне ў манастыры і цэрквы рэчаў для набажэнстваў, царкоўных кніг (на іх звычайна і рабіліся адпаведныя запісы), грошай, перадача ва ўласнасць земляў ці маёмасці.

Адзін з запісаў на палях Полацкага харацейнага евангелля пакінуў полацкі князь Андрэй, старэйшы сын вялікага князя літоўскага Альгерда. Ён аддаў Траецкаму манастыру раку Званіцу (левы прыток Дрысы, што працякае ў паўночна-заходняй частцы полацкай зямлі) і бабровыя гоны. Датуюць вучоныя гэтую грамату 1350—1378 ці 1381—1387 гадамі, зважаючы на летапісныя звесткі пра князя, час яго адсутнасці ў Полацку.

Запіс вызначаецца надзвычайнай кампазіцыйнай упарадкаванасцю і стройнасцю. Змест яго, суладны форме, перадае асноўныя складнікі стандарту даравальных грамат. Першая кампазіцыйная частка традыцыйна называе дароўцу, затым прыватную ці юрыдычную асобу і ўласнасць, якая ёй перадаецца. Другая частка ў форме забароны рэгламентуе паводзіны асобаў, што не з'яўляюцца ўласнікамі. У заключэнне пазначаны меры пакарання парушальнікаў. Усе тры кампазіцыйныя часткі пачынаюцца (раздзяляюцца) злучнікам а, вылучаны графічна. Зважаючы на дасканаласць формы, прадуманасць, дакладнасць і зразумеласць выказвання, прыводзім запіс поўнасцю:

А се язъ вѣликии князь Ондре полоцкии дал всми святои Троици реку Званицю з гоны бобровыми от Звана озера да до Дрысы.

А к тои реце никому прихода нет

А по моем животе [пасля маёй смерці], ***которыи князь иметь отнимати, — судить ему свята Троица, да будеть проклят.***

У запісу дакладна ўказаны межы ўладанняў (ад Звона возера да ракі Дрысы), аднак, як заўважаюць навукоўцы, ужыты дзеяслоў **дал** не дае поўнага ўяўлення пра сутнасць дарчай: манастыр валодае ракой ці правам карыстацца яе водамі.

Адметна сфармулявана катэгарычная рэгламентацыя — словам **нет**, такая мадэль адсутнічае ў раней аналізаваных тэкстах. Адмоўны займеннік **нікому** максімальна пашырае кола людзей, якіх тычыцца забарона — усіх, акрамя насельнікаў і прыхаджан манастыра.

Своеасаблівa, у традыцыях рэлігійнага прапаведніцтва акрэслена мера пакарання — суд святой Тройцы і праклён, што суадносіцца з адпаведнай санкцыйнай часткай надпісу на Крыжы Ефрасінні Полацкай.

Такі змест пакарання ў запісе звязваюць з асобай адрасата: рэлігійнаму аб'яднанню боскае пакаранне наймацнейшае ад матэрыяльных страт. Магчыма таксама, што дакумент складаўся ў царкоўнай канцылярыі, спрактыкаванай на стандартах канфесійных прамоўніцкіх жанраў.

Неабходна ўлічваць і аб'ектыўную падставу сцісласці выказвання — абмежаваная плошча тэксту прымушае пазбягаць шматслоўнасці.

Змест і форма граматы сведчыць за яе афіцыйнасць і юрыдычную моц. Даследнік М.Нікалаеў заўважае: «Укладныя запісы на кнігах мелі юрыдычную сілу, што пацвярджаецца капіраваннем іх у пазнейшыя часы ў інвентарна-гаспадарчых кнігах». Правамоцнасць пацвярджалася таксама адпаведнай паметай, зробленай праз некалькі стагоддзяў. Каля запісу князя Андрэя таксама ёсць памета хуткапісам XVI—XVII стагоддзяў: «Надане на реку Званицу».

Дакументы, падобныя да аналізаванага, сустракаюцца ў іншых беларускіх кнігах — Тураўскім, Лаўрышаўскім, Жыровіцкім ды іншых евангеллях.

Каштоўнасць кнігі, каштоўнасць слова — гэта наша культура.

Імя і назва

Трэба ўлічваць усе магчымасці, схаваныя ў слове, і ўмела ўдыхаць у іх жыццё.

Максім Лужанін.

Практычны курс стылістыкі пачнём з разгляду такой фразы: Імя гэтага прамоўцы стала ў народзе хадзячай назвай.

Паспрабуем адказаць на пытанні:

1. Станоўча ці адмоўна характарызуацца ў выказванні прамоўца?
2. Якія словы і якім чынам адлюстроўваюць такія адносіны?

Добра, калі вы заўважылі, што словамі **хадзячая назва** прамоўца характарызуецца адмоўна. Прычынай таму два фактары. Па-першае, слова **хадзячы** ўзнаўляе ў свядомасці шэраг фразеалагічных выразаў, якія эмацыйна ацэньваюць заганы, недахопы, адмоўныя рысы ў характары чалавека ці неадпаведнасць яго пэўным стандартам. Па-другое, дзеепрыметная мадэль з суфіксамі **-ач-(-яч-), -уч-(-юч-)** характэрна больш расійскай мове. Пяцітомны акадэмічны Тлумачальны слоўнік беларускай мовы, аднак, прыводзіць такія фразеалагізмы з гэтым словам: хадзячы анекдот (пра дзівака), хадзячы тэлеграф (пра плеткара), хадзячыя мошчы (пра знясіленага, схуднелага чалавека). Размоўнымі і праз тое стылістычна зніжанымі з'яўляюцца і выразы станоўчай ацэначнасці — хадзячае сумленне (пра сумленнага чалавека), хадзячая энцыклапедыя (пра эрудыта).

Цяпер звернемся да зместу, мадэляванага паводле структуры названых фразеалагізмаў, фармальна даволі няўдалага словазлучэння **хадзячая назва**. Узнікае шэраг пытанняў: Ці зразумелае, ці выразнае яго значэнне, ці дастаткова поўна яно характарызуе прамоўцу?

Слова **назва** ў функцыянаванні універсальнае, яго значэнне надзвычай абагульненае: моўную назву маюць усе асэнсаваныя чалавекам рэаліі і з'явы рэчаіснасці — і станоўчыя для яго і адмоўныя, яно не характаралагічнае, а ў адназначаным спалучэнні — расплывістае і невыразнае.

Каб выправіць стыль выказвання, неабходна ведаць сапраўдныя якасці прамоўцы. Калі гаворка пра неспрактыкаванага чалавека — падыдуць эпітэты **благі, брыдкі, косназыкі**. У такім выпадку слова **прамоўца** абазначае не выдатныя моўныя здольнасці, а дзейнасць чалавека, мае сінонім **выступоўца**.

Калі ж мы даведаемся, што ў тэксце гаворыцца пра неперауздзенага майстра слова Кірылу Тураўскага, тады зразумеем, што выказванне было прызначана сцвердзіць аўтарытэтнасць асобы і мэта яго не дасягнута. Неабходна надаць форме патрэбную эмацыйнасць — захапленне, выбраць для выказвання нейтральны ці ўзнёслы стыль:

Народ помніць і шануе гэтага выдатнага прамоўцу.

Імя гэтага прамоўцы народ прамаўляе з павагай і захапленнем.

Імя гэтага прамоўцы стала ў народзе сімвалам моўнага майстэрства і дасканаласці.

Практычная парада: многім словам уласціва станоўчая ці адмоўная ацэначнасць. Калі гэтага не ўлічваць, выказванне будзе парадыйным, надуманым, пачуццёва і зместава супярэчным.

Ствараем энцыклапедыю «Новай зямлі»

Валянціна ВЫХОТА

Коласавы зернеткі

(Шматзначнасць нашых і нямецкіх слоў)

На курганку лясок мяшаны —
....
Далок паўз рэчку самавіты.

ДОЛ, 2 Даліна, нізіна (ТСБМ), Tal n 1. долина, дол; zu Tal(e) fahren ехать вниз по долине (по реке) (GDRW);

дол поэт. Tal n; за горами и долами über Berg und Tal (PHC).

Рабі, працуй, кладзі ты сілы
*У гэты **дол** чужы, пастылы*
І горкім потам аблівайся.

ДОЛ, 1. Паверхня зямлі, зямля (ТСБМ).

земля 3. Erde f; Boden m, Grund m (PHC); Zu Tale= «abwärts» 'долу' (уніз) цяпер стала амаль неўжывальным (DW); Tal, das 1. Grund, 2. zu Tal bergab (SW); Grund, der 3. Tal (SW).

Словы Tal n і дол Diele f, а таксама і *дыля, дылёўка* ўзыходзяць да і.-е. кораня *telo-. Diele f ніжненямецкае 'падлога'.

Слова *дол* у паданым вышэй урыўку і *грунт* у наступным у некаторых сваіх значэннях выступаюць як блізказначныя ці, нават, сінонімы (у сэнсе зямлі як глебы):

Але бязгнойная, пустая
Зямлі валока была тая..
....
Але стаў цвёрдымі нагамі
*Міхал на гэты **грунт** няплодны.*

Grund m почва, грунт, земля (GDRW).

Відзён і збан быў паліваны,
*Да палавіны ў **дол** ўкапаны,*
Кружочкам шчыльненька накрыты.

ДОЛ у гэтым урыўку выступае ў значэнні 'зямля' і суадносіцца з ням. Erde, die; in die Erde graben (GDRW). Па-нямецку можна сказаць: Erde sieben, eine Schaufel Erde (WDG), а па-беларуску нельга ў гэтых выразах замяніць слова Erde, f словам дол.

Забудзе ўсё ды пойдзе ў скокі
І чэша дробна, рукі — ў бокі,
*Не чуе **долу** пад нагамі.*

У слове дол (у гэтым кантэксце) закладзена значэнне 'зямля'. Зямля, 4. Паверхня, плоскасць, на якой мы стаім, па якой рухаемся (ТСБМ). Erdboden m 1. земля; почва грунт (GDRW); Erdboden m: 2. (übertr) (WW). Гісторыя: «Наша слова», № 18 (230), 1995 г.

ДОЛ 2. разг. могила (открытая) (БРС).

ДОЛ. 3. Магільная яма (ТСБМ), выкапаць магілу (дол) (РБС). У нямецкай мове і яма, у якую апускаецца труна, і закрыты дол называецца Grab n: ein Grab schaufeln, zuschaufeln, bepflanzen, schmücken, besuchen (WDG), адпавядае нашаму 'магіла'.

Культура мовы

Алесь КАЎРУС

Імя «беларускай дзяўчыны»

Такая ўжо, відаць, уласцівасць класічных твораў. Колькі ні чытай, ні перачытвай, а кожны раз ці глыбей спасцігнеш якую думку і дастасуеш яе да свайго жыцця і досведу, ці запыніш увагу, бы ўпершыню, на цікавым выразе, слове, зноў пацешышся з багацця і прыгажосці роднай мовы.

Вось і нядаўна, гартаючы Купалавы тамы, натрапіў на паэму «Магіла льва». закарцела перачытаць.

Хто не памятае, хоць бы збольшага, зместу гэтага твора?! Ці радкоў, што ўжо сталі крылатымі:

На беларускую дзяўчыну
Ніхто йшчэ каменем не кінуў
І не паважыцца кідаць.

А як звалася дзяўчына ў паэме Янкі Купалы? Далібог, я не памятаў да гэтага апошняга чытання. А цяпер дзяўчыніна імя быццам засвяцілася між іншых паэтычных слоў нашай цудоўнай мовы:

***Наталька** у вёсцы між сваімі*
Найпрыгажэйшаю была,
Грудзямі, шчочкамі, вачымі,
Як мак, між макамі цвіла.

Гэтае мяккае, мілагучнае імя паўтараецца ў паэме 9 разоў, двойчы ўжыты і прыметнік ад яго — *Натальчын*: Тады-сяды стаў заглядаці//Ўсё да **Натальчыных** акон.

Чаму толькі цяпер адкрылася мне гэтае імя? Яно кінулася ў вочы, запала ў душу на фоне вельмі звужанага, уніфікаванага і ў многім аддаленага ад нацыянальнай глебы сучаснага іменаслоўя. Чаго варты, напрыклад, звульгарызаваны ў беларускім вымаўленні варыянт імя Воўка ці Ігарошак. А Глебушка, Ксюша, Любаша, Надзюша — хіба яны з чыстых крыніц нашай мовы? На жаль, такія пазычаныя імёны выходзяць на старонкі нават мастацкіх твораў.

Але вернемся да **Нат**альк**і**. У «Слоўніку асабовых уласных імён» М.Судніка змешчана імя Наталка як гутарковая форма поўнага імя Наталля. Варыянт Наталька не даецца, хоць ён, на нашу думку, для беларускай мовы больш натуральны. Гэта ласкальнае, ці як кажуць мовазнаўцы, дэмінутыўнае імя (поўнае імя Наталля) заканамерна ўлучаецца ў шэраг беларускіх імёнаў: Амілька (ад Аміля), Антолька (ад Антоля), Ганулька (ад Гануля), Марылька (ад Марыля), Настулька (ад Настуля), Тафілька (ад Тафіля).

Наколькі памятаю, імя Наталля было пашыранае ў гаворках Мядзельшчыны. А вось імя Наташа ў 40-60 гг. там мне чуць не даводзілася.

Купалава Наталька не адзінотніца. Прыгадалася, што ёсць гэтае імя і ў Якуба Коласа. Нават вынесена ў назву апавядання «Наталька, Джон і муха». Так, Наталька — малая дзяўчынка. «Натальцы пайшоў толькі восьмы гадок», — піша Якуб Колас у згаданым творы.

Што ж, давайце звяртацца да «багатай спадчыны» не толькі на мерапрыемствах, у час юбілеяў і ўгодкаў, а штодзень, беручы з яе як мага больш дзеля духоўнага і эстэтычнага ўзбагачэння, дзеля працягу свайго роду-народу.

Мікалай КРЫЎКО — беларушчына.
Алена ШЧУКА — англійшчына.

СЛОЎНІК СІНОНІМАЎ

ПО́ЕЗД (счэпленыя паміж сабой чыгуначныя вагоны, якія цягне па рэйках паравоз) *А там далёка-далёка дымок белаваты паказаўся. Глядзіць туды Агатка — гэта ж поезд ідзе!* (Колас), **ЦЯГНІ́К** *Паравік даў гудок. Страпянуўся цягнік* (Глебка). *Адзін за адным ішлі таварныя цягнікі* (Лынькоў), **МАШЫ́НА** устарэлае *Ціха гулі і судрыгаліся балоты побач чыгункі, дзе бегла машына* (Колас). — *Скора й машыну пачуем, калі закрычыць. А к поезду пэўне патрапім* (Беларус).

ПО́ЗЕХ (міжвольны глыбокі ўздых і выдых з шырока разяўленым ротам, а таксама гук, які ўзнікае пры гэтым) *Я веру поўдню. Казкі не лапоча ён І позехам даўгім не крывіць рот, А моўчкі ўзмак працуе заклапочана Ды рукавом з ілба сцірае пот* (Бураўкін), **ПАЗЯХА́ННЕ** *Пасля вячэры, лежачы на свежым духмяным сене, касцы праз пазяханне зрэдку перакідваліся словамі* (Машара).

ПО́ЗІРК (накіраванасць зроку, вачэй на каго-, што-н.) *Пятро не зводзіў позірку з твару дзяўчыны* (Шамякін), **ПО́ГЛЯД** *Цяжкія дубовыя дзверы адчыніліся, і высокая маладая жанчына прыпынілася ў парозе, акідваючы поглядам камісію* (Васілевіч), **ПАГЛЯ́Д** *Іванаў пагляд спыніўся на гэтай ужо не аднаго года кучцы пісем* (Ракітны), **ЗІРК** размоўнае *Увайшла бабка, акінула зіркам маладых настаўнікаў* (Колас)// (выраз вачэй) *Чалавек кінуў на маёра ўважлівы і востры позірк* (Зазека), *Як той дуб, плячысты, погляд — ясны, чысты* (Пушча), *Сам паэт, хоць і немалады ўжо, даўно сівы, як лунь, але ўсё яшчэ высокі, стройны, з арліным паглядам вачэй* (Сачанка), *Скрыгатаў ад злосці зубамі Шардыка, воўчым зіркам кідаючы на заціятых сваіх ворагаў* (Шынклер), *Калі Рыгор параўняўся са сваёю хатаю, то ён угледзеў, што і яго маці не спіць, а ціха сядзіць ля століка, штось шэпча губамі і кідае на вуліцу пуглівыя зіркі* (Гартны).

Позірк. Адпаведны сінанімічны рад у англійшчыне наступны: **look, gaze, stare, glance, glare, peep.** Усе гэтыя назоўнікі, акрамя **look,** утрымліваюць у сваім значэнні дапаўняльныя семантычныя кампаненты, якія ўдакладняюць асноўны сэнс. Так, **glance** — гэта быстры позірк, **gaze** і **stare** азначаюць працяглы, пільны позірк, **glare** — працяглы і злосны позірк, а **peep** — гэта быстры позірк крадком.

ПОЗНАСПЕ́ЛЫ (пра расліны: які позна паўляецца, доўга і паволі расце і позна спее) *Выгадна таксама вырошчваць познаспелыя гатункі [бульбы] — Лявоніху, Паўлінку* (Казлоўская), **ПО́ЗНІ** *Увосень, пад поўдзень, ..разгорнецца дзе над каляінай позні, сіратлівы малачайнік* (Чорны), **ЗАПО́ЗНЕНЫ** *На сінім палатне ракі добра відаць сям-там запозненыя жоўтыя гарлачыкі і белыя лілеі* (Арочка), **ЗАПАЗНЕ́ЛЫ** (які позна вырас або расцвіў) *Зверху лісты папараці, каб не трапіў пыл у кошык, ды некалькі запазнелых васількоў, якія сарваў Міколка на ўзмежку поля* (Пынькоў).

Беларускае Адраджэнне

Алена ЯСКЕВІЧ,
кандыдат філалагічных навук

Вобразнае амярцвенне слова

Эвалюцыя старабеларускай лексікі адбывалася таксама праз разнастайныя дыфузіі ў марфемнай структуры слова. Гэта перш за ўсё ўзаемапранікненне марфем, што знаходзяцца ў кантактным становішчы і працягваюць вычляняцца ў слове, аднак канец адной марфемы аказваецца адначасова пачаткам другой. Адбываецца гэта на стыку роднасных марфем і калі па суседству аказваюцца два аднолькавыя гукі: *архіерэй* (архи — йерей), *расці* (раст - ти), *дзікабраз* (дикообраз).

Д.Э.Разенталем і М.А.Целянковай зроблена спроба звязаць унутраную форму слова з яго марфаналагічнай структурай. Згодна з іх азначэннем, унутраная форма — марфаналагічны склад асновы, які ўказвае на матываваную сувязь яе з дадзеным значэннем (Розенталь Д.Э. и Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. М., 1976. С. 58).

Таму пры тлумачэнні працэсаў, паводле якіх вылучылася беларуская мова, на наш погляд, асаблівай увагі заслугоўваюць такі пераходны момант у форме, як марфаналагічныя змены на стыку марфем: а) гістарычныя чаргаванні (другая палаталізацыя — *снег → снежок → на снезе;* пераходы **л → ў** — *вълна → воўна,* **в → ў** — *кривда → крыўда,* **э(е) → о(ё)** — *васелле → вясёлы*) і г.д.; б) устаўкі (пратэтычныя зычныя **і(й), в, г** → *азъ → [азъ → я, паукъ → павук, воробей → горобей, Анна → Ганна;* устаўныя заднеязычныя — *легцы → легчы*) і інш.

Са зменамі ва ўнутранай форме цесна спалучаны з'явы аналогіі і апрошчання, якія адлюстроўваюць дзве тэндэнцыі ў развіцці марфалогіі: абагульненне і дыферэнцыяцыю.

Аналогія, як змена адной формы пад уплывам, на ўзор другой, у прыватнасці, характэрна для назоўнікаў з асновай на мяккі зычны, якія ў назоўным склоне адзіночнага ліку мелі канчатак **-ёю**: па аналогіі са словамі *вадою, травою* з'явіўся канчатак **-ою (-ой)** у словах *зямлёю(-ёй), мяжою(-ой).*

З'ява спрошчання граматычных форм датычыцца не толькі канчаткаў, родавых форм і г.д., але і ўласна саміх часцін мовы. У беларускай мове з чатырох форм прошлага часу захавалася толькі дзве. Слова *одинъ (одна, однько)* мела тры родавыя формы ў назоўным (вінавальным) склонах множнага ліку: *одьни* (м.р.), *одьны* (ж.р.), *одьна* (н.р.). З трох формаў запанавала фанетычна змененая другая форма — *одьны* (адны). Нельга не заўважыць, што спрошчанне і аналогія — в выніку зрухаў ва ўнутранай форме слова як ў плане выражэння, так і ў плане зместу.

Майстры мастацкага слова пастаянна наракаюць на сціранне, вобразнае амярцвенне слова. «Слова у нас до важного самого в привычку входят, ветшают, как платье» (У.Маякоўскі). Увогуле нельга абмінуць бадай ніводнага пісьменніка, які б так ці інакш не пісаў пра гэтыя цяжкасці. І па сутнасці, уся карпатлівая мовatворчасць, так званыя мастакоўскія «пакуты слова» накіраваны на ажыўленне слова, на вяртанне яму вобразнага свячэння.

Функцыянаванне моўнага арганізма — вынік найскладанейшых рознанакіраваных працэсаў. У «закасцяненні», зацвярдзенні слоў і выразаў, у камунікатыўнай аўтаматызацыі мовы нельга бачыць толькі адмоўнае. Моватворчасць, паводле навейшых дадзеных, пачынаецца з агульнай стратэгіі выказвання, па М.Бахціну, з намацвання жанру (незалежна ад вуснай ці пісьмовай гаворкі), у якім мы збіраемся выкладаць свае думкі. Гэта значнае адкрыццё сённяшняй філалагічнай навукі, якое вытлумачвае працэс нашай моватворчасці. Пры наяўнасці агульнай стратэгіі выказвання суразмоўнік знаходзіць у наяўным арсенале мовы патрэбныя словы і формы, звычайна не думаючы над кожным канкрэтным словам, якое ён скажа. Словы прыходзяць самі сабой.

І зусім зразумела, што аўтаматызм мовы, нарыхтоўка моўнай практыкай словаспалучэнняў, суцэльных блокаў выказвання аблягчае працэс маўлення, увогуле моватворчасці. Г.А.Золатава ў сваім цікавым даследаванні «Синтаксический словарь: Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса» (М., 1988) фіксуе гэты аўтаматызм спалучэнняў літаральна на ўсіх узроўнях актуальнага члянення сказа. Пастаянствам спалучэння паяднoўваюцца імёны з прыназоўнікамі, дзеяслоўныя формы з залежнымі словамі і так, па сутнасці, уся сістэма ўзаемасувязей галоўных і службовых часцін мовы. У гэтым аўтаматызме паяднання членаў сказа між сабой і заключана тое таямнічае моўнае збыткаванне, якое аблягчае, робіць, па сутнасці, нязмушаным працэс маўлення.

Але ж выбаўленне слова з-пад аўтаматызму камунікацыі, вяртанне яму вобразнай экспрэсіі — таксама важны бок моватворчасці, пра што павінен клапаціцца не толькі пісьменнік, але і кожны сапраўдны носьбіт роднай мовы.

Як можна падтрымліваць у сучаснай мове абодва важныя працэсы — камунікатыўную эканомнасць і вобразнае жыццё слова, супрацьдзейнічаючы моўнаму аўтаматызму? Немалаважную ролю тут адыграе раскрыццё пракаветных глыбінь нацыянальнага слова, успрыманне мовы ва ўсёй гістарычнай паўнаце і пераемнасці. Адсюль задача — побач з інтэнсіўнай распрацоўкай сучаснай лексікаграфіі не пакідаць па-за ўвагай выданне старабеларускай лексікаграфічнай спадчыны.

Зіма была лютая, але ідзе вясна па Беларусі

20 красавіка 1986 г. за шэсць дзён да чарнобыльскай бяды ў Менску адбыўся жорсткі пагром школьнікаў, якія ладзілі народнае свята «Гуканне вясны». Гэты дзень чорнай датай назаўжды ўвайшоў у гісторыю беларускага адраджэння.

А летась я з дзвюма прыяцелькамі вярталася з Вязынкі, дзе штогод мы гукаем вясну, каб сцішэлі на Радзіме скразнякі ды дыхнула цяплом зямля наша. Настрой быў добры, і таму мы ў тралейбусе пачалі спяваць пазаабрадавыя песні. Народ моўчкі слухаў, але бачна было, што многім падабаецца, бо цяпер рэдка калі пачуеш жывы голас песні, ды яшчэ без апрацоўкі. Мы — гэта частка фальклорнага гурта «Дзяньніца». Спявалі мы, відаць, някепска, бо ў прысутных вочы запальваліся агнём годнасці. Ды раптам адзін з пасажыраў нам сказаў: «Прекратите, колхоз тут устроили». А другі, наадварот, падтрымаў: «Спявайце, дзяўчаткі!» Можа, яно сапраўды: салон тралейбуса — не самае лепшае месца для прапаганды песеннай культуры, але праз год да адной з нас падышла жанчына: «Добрага вам здароўя, як тады вы добра спявалі! А ведаеце, менавіта з таго самага часу я пачала цікавіцца палітычнымі падзеямі на Беларусі. Ды як жа можна знішчаць спадчыну нашу, мову знішчаць! А праз знішчэнне мовы ўсё гіне — і песня, і традыцыі, сам род беларусаў!»

А сустрэліся мы з гэтай жанчынай на шэсці й мітынгу, праведзеным у знак пратэсту супраць так званай «цеснай» інтэграцыі з Расіяй. Цешыла таксама сэрца тое, што на мітынгу ў асноўным прысутнічала моладзь. Шматлікія шэрагі скандзіравалі: «Моладзь за незалежную Беларусь!» Хацелася плакаць ад шчасця, што нарэшце пачаў прачынацца ад летаргічнага сну наш народ. І хоць будучыню юных людзей вырашаюць пакуль іншыя, каму дадзена ўлада воляй лёсу, усё ж апошняе слова — за маладосцю!

Дык вось цяпер мне абсалютна зразумелымі здаюцца і падзеі 20 красавіка 1986 года, калі на «талакоўцаў» — дзяўчатак з вяночкамі на галовах і юнакоў з саламянымі птушачкамі ў руках, што йшлі на Траецкае прадмесце, каб гукаць вясну, уславіць песнямі абуджэнне зямелькі роднай, раптам абрынуліся былыя воіны афганскай вайны і тая частка міліцыі, якая завецца зараз «АМАП», і пачалі збіваць адмысловa абучаныя «амбалы», бо ім у адпаведных органах далі тлумачэнне: «Як пачуеце хто гаворыць па-беларуску ці пяе беларускія песні — біце тых, бо гэта маладыя нацыяналісты-фашысты». Цікава тое, што пакуль моладзь ішла моўчкі, то іх акружала глухая сцяна міліцыянтаў і дзядзькоў у скураных куртках, якія на той час былі і рэдкасцю і служылі адзнакай асаблівага палажэння ў грамадстве.

З гукамі песні:

«Ой, чырачка, пташачка,
Не залетай далечко... Гу-у!
Не залетай далечко,
Не занось майго веньчыка...
Гу-у!...

пачалася дзікая расправа над спевакамі. Трэба сказаць, што былыя афганцы вельмі хутка зарыентаваліся пад напорам звычайных прахожых і спыніліся-такі зб'іццё падлеткаў, якія не разумелі нават — у чым вінаватыя. Пазней некаторыя з афганцаў, каб загладзіць сваю віну, нават прымалі ўдзел у мерапрыемствах, якія праводзіла на той час нефармальная арганізацыя моладзі «Талака». Шмат хто з былых воінаў, бліжэй пазнаёміўшыся з «талакоўцамі», сталі вернымі сынамі сваёй Бацькаўшчыны і цяпер ім не здаецца, што гаварыць на беларускай мове і спяваць песні продкаў азначае быць нацыяналістам-фашыстам.

З таго часу прайшло роўна дзесяць год, шмат што змянілася, але вось якая недарэчнасць атрымалася са мной 2 красавіка сёлета. Пасля вядомага ўсім мітынгу, які адбыўся ля Палаца спорту, увечары іду я ў госці да сваёй старэйшай сястры, тая абяцала мне крыху бульбы ды яшчэ сяго-таго, каб дажыць да зарплаты. Амаль на падыходзе да Юбілейнай плошчы да мяне падышлі два міліцыянты, павіталіся. Раптам хапаюць за рукі, ды так жорстка, што потым дзесяць дзён не сыходзілі крывападцёкі, і валакуць у пастарунак на вуліцы Раманаўская Слабада. Пытаюся: «У чым справа? Я ж нармальна іду, нікога не чапаю, у руках нічога не трымаю, якая ад мяне пагроза грамадству?» Адказваюць: «Вы вызываюча апрануты. Тут у нашым раёне ходзіць цыганка, падобная на вас, і абкрадае людзей».

А трэба сказаць, што ў гэты дзень я была апранута ў нацыянальны строй Гомельшчыны, адкуль я родам. Даволі часта я так апранаюся не для выступу, а проста для душы, як кажуць. Мне здаецца, што многія з задавальненнем апрануліся б у вышываныя кашулі, калі б яны ў іх былі. А тут, аказваецца, крымінал атрымаўся! Патрымалі ў пастарунку з тры гадзіны, высветлілі маю асобу ды адпусцілі. Мне толькі цікава стала: «Няўжо ў нас усе цыганкі размаўляюць зараз па-беларуску? Дай то Бог!»

Цяпер з дзіўнай упартасцю маладыя і сталыя людзі з дзецьмі, унукамі кожную вясну ідуць на пагоркі, гукаюць вясну. Гукаюць сваю Бацькаўшчыну. Сабралася моладзь і на Траецкім прадмесці, каб загукаць вясну, як дзяды гукалі. Каб прагула волю спрадвечная пастушая труба, каб не паліла маланка святую праўду нашу. Каб не згас род беларускі ў Сусвеце, пульсавала ў ім жыватворная сіла!

Валянціна ЯКІМОВІЧ.
г.Менск.

На здымку: «Гуканне вясны» ў Траецкім прадмесці.

Фота Уладзіміра САПАГОВА.

Навіны эстрады

«Краіна талераў»

«Камэлот» — так называецца заснаваны бардам Зміцерам Сідаровічам рок-гурт, альбом якога «У краіне талераў» нядаўна ўбачыў свет. Беларускі рок ужо мае сваю гісторыю і сваіх зязючых і згаслых зорак, але «Камэлот» і яго музыка выпадае з гэтай плыні. У адрозненне ад музыкаў, якія імкнуцца стаць папулярнымі, а стаўшы, захаваць свой імідж, часта выступаючы з канцэртамі і запісваючы праграму за праграмай, «Камэлот» — самы некамерцыйны з беларускамоўных гуртоў.

Альбом «У краіне талераў» — першы за гады існавання гэтага калектыва, студыйнага і таму вядомага адносна мала.

Якую музыку выконваюць яго ўдзельнікі — Зміцер Сідаровіч, Ігар Войніч, Алесь Кішкін ды Алег Басай? Яе мелодыка і тэксты песень непарыўна звязаны з назвай гурта. Ніхто ў свеце не ведае, быў горад Камэлот рэальнасцю ці толькі плёнам фантазіі стваральнікаў цыклу сярэднявечных еўрапейскіх легендаў і кніг, прысвечаных рыцарам Круглага стала, каралю Артуру і ягонай сталіцы — гораду, назву якога ўзялі сабе музыкі. Ніхто не ведае, якой была б нашая зямля, калі б гістарычныя падзеі ў ёй ішлі тым жа шляхам, што і па ўсёй Еўропе, калі б яна заставалася часткай яе, а не чужых дзяржаваў? Магчыма, сёння беларусы мелі б свой рыцарскі эпас, а Белавежа была б вядомай больш, чым Шэрвудскі лес. Так не адбылося і ў калектыўнай памяці савецкіх людзей наш край захаваўся як «страна огурцов», а не краіна талераў.

Адметнасць песень «Камэлота» якраз у тым, што іх стваральнікі — людзі не савецкага часу. Яны спяваюць аб тым, чаго не было, але, што, як і легендарны Камэлот караля Артура, можа стацца явай, мінаючы рэальнасць — у свядомасці людзей. Героі «Камэлота» жывуць у краіне, якой не было, але якая мела быць. А можа мае быць? Яны ваююць, святкуюць, кахаюць, адным словам, жывуць, у адрозненне ад нашых сучаснікаў, свабодна, барацьбу з ворагамі краю не называючы адыходам ад славянскага адзінства, ідэяй інтэграцыі ці падобных ім.

Вы хочаце жыць не ў рублёвай зоне, а ў «краіне талераў»? Тады паслухайце яе песні.

Тэлефон фірмы-распаўсюджвальніцы 227-82-83.

У.П.

Госці шынка «У Лявона»

Гэтым разам у шынок завіталі нашы славутыя ганчары. Бывальцы шынка дзівавалі цудоўны посуд ды слухалі жарты майстроў.

Не дабіцца было

Павёз адзін ганчар свае гаршкі ды глякі прадаваць у Вільню. А там, як казалі, трэба пры ўездзе цалаваць смаркатую бабу. Вярнуўся ён дамоў, то яго й пытаюць:

— Ці цалаваў тую смаркатую?

— Ды дзе там, столькі паноў, што мне, мужыку, і не дабіцца было.

Конаўка, рынка і гаршчок з Поразава Свіслацкага раёна.

Заглядзеўся на губу

У ганчарскай вёсцы жыла маладзіца Магда, у якой была крывая губа. І калі ў якога майстра выходзілі гаршкі пакрыўленыя, то жонка казала:

— Не трэба было, каханенькі-родненькі, на Магду заглядвацца.

«Рабая» кераміка з вёскі Ганявічы Клецкага раёна.

Праграма тэлебачання на тыдзень

Панядзелак, 13 траўня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50 Эканамікст. Нерухомасць.
8.00 «Віктар Астаф'еў. Няма мне адказу». Дак. фільм.
9.10 Тэлеанонс.
9.15 «Трэці ў пятым шэрагу». Мастацкі фільм.
10.25 «Ромка, Фомка і Артос». Мультфільмы 1, 2, 3-ці.
10.55 Тэатр песні Я.Паплаўскай і А.Ціхановіча.
11.55—13.20 «Разарванае кола». М.ф.
14.55 Праграма перадач.
15.00 Навіны.
15.15 «Уся справа ў капелюшы». Мультфільм.
15.30 «Фліпер». Тэлесерыял (ЗША). 1 ч.
15.55 ТБ — школе. Беларуская літаратура. VIII клас «Суровая праўда вайны. Васіль Быкаў. «Жураўлiны крык».
16.30 «На добры лад». Перада-ча з Магілёва.
16.50 Майстэрня. Артыст Павел Раманаў.
17.00 Тэлеанонс.
17.05 «Гульня ў лялькі».
17.20 Вяскоўцы.
17.50 Музычны антракт.
18.00 «Займіце месца на Алімпе».
18.25 Эканамікст. Нерухомасць (паўтор).
18.35 «3 х 1». Муз. перадача MTV.
18.50 Навіны (з сурдаперакладам).
19.05 «Крок». «Рызыка-версія». Тэлегульня.
19.40 «Гэта мы не праходзілі...» Эканам. праграма.
19.55 Увага! Дыфтэрыя. Парады спецыялістаў.
20.10 «Люстэрка». Праграма для жанчын.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 Спартыўны тэлекур'ер.
22.10 Фільматэка. «У бой ідуць адны старыя». М.ф.
23.40 Футбол. Чэмпіянат Беларусі. «Дынама» (Берасце) — МВКЦ (Мазыр). 2-гі тайм.
0.25 Навіны.

Канал «Расія»
6.30 «Дон Кіхот». Мультсерыял (Іспанія).
7.00, 10.00, 13.00, 16,00, 19.00, 22.00, 22.50 Весткі.
7.20 У гэты дзень...
7.30, 13.20 Дзелавая Расія.
8.00, 10.20, 13.50, 20.45, 23.50 Тэлеканалу «Расія» — 5 гадоў.
9.05 «Санта-Барбара».
16.20 Чароўны чамадан.
16.35 Там-там навіны.
17.05 Выратаванне 911.
18.00 «Выбірай, бо прайграеш».
18.10 L-клуб.
19.45 «Санта-Барбара».
20.40 Надвор'е на заўтра.
21.15 «З каханнем не жартуюць». М.ф. (Мексіка).
23.05—0.05 Баскетбол. Чэмпіянат Расіі. Фінал. «Дынама» (Масква)—ЦСКА.

Санкт-Пецярбург
11.55, 12.55, 13.55, 14.55, 15.55, 17.55, 18.55, 19.55, 20.55, 21.55 Інфарм ТБ «Цяпер».
12.05 «Першае каханне». Серыял.
13.05 Тэрмін адказу — сёння.
13.35 Парады садаводам.
13.45, 20.35 Тэлеслужба бяспекі.
14.10 «Калі гарады адкрываюць...»
15.10 Авертайм.
15.25 «Ластаўка з выспы Туманны». Т.ф. для дзяцей.
16.05 Стыль жыцця.
16.10 «Аляксандраўскі парк». Т.ф.
16.20 «Нана». Серыял для дзяцей (Данія).
16.45 «Вялікія прыгоды Мэдса». Мультсерыял (Данія).
16.55 Спартыўны агляд.
17.05 Толькі без панікі.
17.30 Дзіцячае ТБ. Студыя «Уяві».
18.05 Моладзь за выбары.
18.35 Вялікі фестываль.
19.05 «Першае каханне». Серыял.
20.05, 21.05 Выбіраем губернатара.
20.45 «Што наша жыццё...»
21.00 Спорт.
22.05 «На ноч гледзячы». Забаў. праграма.
22.20—23.55 «Таёжная аповесць». М.ф. (Расія).

Аўторак, 14 траўня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50 Эканамікст.
8.00 Навіны
8.15 Аўта-парк.
8.30 Абібок.
9.00 ТБ — школе. Беларуская літаратура. VIII клас. «Суровая праўда вайны». Васіль Быкаў. «Жураўліны крык».
9.35 «Гэта мы не праходзілі...» Эканам. праграма.
9.50 «Заапарку сняцца сны». М.ф. (Венгрыя).
10.55 Чацвёртае вымярэнне.
11.40 Тэлевізійны Дом кіно.
12.35—13.45 Па вашых просьбах. «Доўгі шлях у лабірынце» М.ф. 1-я ч.
14.55 Праграма перадач.
15.00 Навіны.
15.15 «Дыназаўрык», «Кароль і гном», «Зусім не страшна». Мультфільмы (ВМЗ).
15.45 «Фліпер». Тс. (ЗША).
16.10 ТБ — школе. Беларуская літаратура. IX клас. «Пясняр красы і гармоніі». Максім Багдановіч і ягоная паэзія.
16.35 «Усё пра ўсё». Інфармацыйна-пазнавальная праграма для дзяцей.
17.15 Тэлеанонс.
17.20 Урокі Наталлі Наважылавай.
17.50 Музычны антракт.
18.00 «Кінарэжысёр Віктар Тураў». Д.ф.
18.25 Эканамікст (паўтор).
18.35 «3 х 1». Музычная пера-дача MTV.
18.50 Навіны (з сурдаперакладам).
19.05 «Кобра». Тс (ЗША—Вялікабрытанія). 1-я ч.
19.55 Тэлеанонс.
20.05 «Шанс». Перадача па пісьмах гледачоў.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Музычны антракт.
22.10 «Зоркі» на экране. Віктар Праскурын у м.ф. «Біч божы».
23.40 Канцэртны сезон. «Фіеста гітарыстаў».
0.10 Навіны.

Канал «Расія»
6.15 «Дон Кіхот». Мультсерыял.
6.45, 7.50, 19.35, 21.10 Выбары-96.
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00, 23.50 Весткі.
7.20 У гэты дзень...
7.30 Дзелавая Расія.
8.05 «Твар з вокладкі». Лада Дэнс.
8.20 L-клуб.
9.05 «Санта-Барбара».
13.50 Рэтра-шлягер.
14.20 Футбол без межаў.
14.50 «Самы маленькі пігмей». Мультфільм.
15.05 Чароўны чамадан.
15.20 «Танец узыходу сонца». Д.ф. цыкла «Перамена ў маім жыцці» (ЗША).
15.35 Там-там навіны.
15.50 Каляндар.
16.20 Расія ў асобах.
16.50 «Дзяўчынка з заўтра». Серыял для падлеткаў (Аўстралія).
17.20 Вас запрашае тэлечасопіс (ТЧ) «Здароўе».
17.30 «Твар з вокладкі». А.Пугачова.
17.45 Працей простага.
18.15 «Выбірай, бо прайграеш».
18.25 Надзвычайны канал.
19.50 «Санта-Барбара».
20.40 Гарадок.
21.25 Надвор'е на заўтра.
21.30 «Сабачае сэрца». М.ф. 1-я і 2-я ч.
0.05—0.57 Лепшыя гульні НБА.

Санкт-Пецярбург
11.55, 12.55, 13.55, 14.55, 15.55, 17.55, 18.55, 19.55, 20.55, 21.55 Інфарм ТБ «Цяпер».
12.05 «Першае каханне». Серыял.
13.05 Тэрмін адказу — сёння.
13.35 Парады садаводам.
13.45, 20.35 Тэлеслужба бяспекі.
14.05 Студыя «Уяві».
14.20 «Паўночныя званы». Т.ф.
15.05 «Прыгажосць». Муз. т.ф.
15.20 «Пецярбургскія кватэры».
16.05 Стыль жыцця.
16.10 «Дождж і сонца». Т.ф.
16.20 «Нана». Серыял для дзяцей.
16.45 «Вялікія прыгоды Мэдса».
16.55 Спартыўны агляд.
17.05 Толькі без панікі.
18.35 Вялікі фестываль.
19.05 «Першае каханне». Серыял.
20.05, 21.05 Выбіраем губернатара.
20.45 «Што наша жыццё...»
21.00 Спорт.
22.05 «На ноч гледзячы». Забаў.праграма.
22.20—23.59 «Кожнаму сваё пекла». М.ф. (Францыя).

Серада, 15 траўня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50 Эканамікст.
8.00 Навіны.
8.15 «І смех, і бяда». Кароткі м.ф.
8.55 Тэлеанонс.
9.00 ТБ — школе. Беларуская літаратура. IX клас. Максім Багдановіч і яго паэзія.
9.25 «Кобра». Тэлесерыял (ЗША—Вялікабрытанія). 1-я ч. (паўтор).
10.15 «Аліса ў Краіне цудаў».
10.45 «Зорная ростань». Конкурс маладых артыстаў эстрады. Віцебска-Менскі тур. Перадача 19-я.
11.25 Відзьма-нявідзьма (паўтор).
12.25—13.30 «Доўгі шлях у лабірынце». М.ф. 2-я ч.
14.55 Праграма перадач.
15.00 Навіны.
15.15 «Руская песня». Фільм-канцэрт (ВМЗ).
16.00 «Фліпер». Т.с. для дзяцей.
16.25 Міжнародны муз. фесты-валь «Я люблю балет». Ч.1.
17.00 Крэда. Роля Нацыянальнага банка ў эканамічным жыцці Беларусі.
17.20 Госці ў хату.
18.00 «Творцы». Да 60-годдзя Барыса Сачанкі.
18.25 Эканамікст.
18.35 «3 х 1». Муз. перадача MTV.
18.50 Навіны (з сурдаперакладам).
19.05 «Кобра». Т.с. 2-я ч.
19.55 Тэлеанонс.
20.00 «Хто гэта?» Тэлегульня.
20.05 Супергол.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Музычны антракт.
22.05 «Закон Бэрка». М.ф. (ЗША). 5-я ч.
23.05 Каралеўскае паляванне.
23.45 «Усмешка Леанарда да Вінчы». Мультфільм (ВМЗ).
23.55 Тэлеанонс.
24.00 Навіны.

Канал «Расія»
6.15 «Дон Кіхот».
6.45, 7.50, 19.35, 21.10 Выбары-96.
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00, 23.20 Весткі.
7.20 У гэты дзень...
7.30 Дзелавая Расія.
8.05 Працей простага.
8.35 Даміно Міхаіла Баярскага.
9.05 «Санта-Барбара».
13.50 Музычная легенда.
14.50 Імперыя гульняў. «Гладыятары».
15.45 Там-там навіны.
16.20 Расія ў тварах.
16.45 «Дзяўчынка з заўтра». Т.с. (Аўстралія).
17.15 «Дажджлівы дождж», «Заўзяты прагульшчык». Мультфільмы.
17.30 «Твар з вокладкі». А.Апіна.
17.45 Свая гульня.
18.15 «Выбірай, бо прайграеш».
18.25 «Удалося». Відэафільм (Бі-бі-сі і РТР).
19.50 «Санта-Барбара».
20.40 Сам сабе рэжысёр.
21.25 Надвор'е на заўтра.
21.30 Футбол. Чэмпіянат Расіі. «Зеніт» (Санкт-Пецярбург) — ЦСКА.
23.35—0.27 «Брыльянты сусветнага балета» ў Крамлёўскім Палацы.

Санкт-Пецярбург
11.55, 12.55, 13.55, 14.55, 15.55, 17.55, 18.55, 19.55, 20.55, 21.55 Інфарм ТБ «Цяпер».
12.05 «Першае каханне». Серыял.
13.05 Тэрмін адказу — сёння.
13.35 Парады садаводам.
13.45, 20.35 Тэлеслужба бяспекі.
14.05 Тэлефільм.
15.05 «Пятроўскі партрэт» .Т.ф.
15.20 «Погляд на сёння».
16.05 Стыль жыцця.
16.10 «Тваіх агароджаў чыгунныя ўзоры». Т.ф.
16.20 «Нана».
16.45 «Вялікія прыгоды Мэдса». Мультсерыял.
16.55 Спартыўны агляд.
17.05 Толькі без панікі.
18.35 Вялікі фестываль.
19.05 «Першае каханне». Серыял.
20.05, 21.05 Выбіраем губернатара.
20.45 «Што наша жыццё...»
21.00 Спорт.
22.05 «На ноч гледзячы» Забаў.праграма.
22.20—23.41 «Гоя, або Цяжкі шлях пазнання». М.ф. 1-я ч.

Чацвер, 16 траўня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50 Эканамікст.
8.00 Навіны.
8.15 «Дзевяць гадоў з экстрасэнсамі». Д.ф. з субцітрамі. 1-я і 2-я ч.
10.30 «Кобра» Т.с. 2-я ч.
11.20 Каралеўскае паляванне.
12.00 «Вечар у Паўночных Афінах». Д.ф. (S-VHS).
12.25—13.30 «Доўгі шлях у лабірынце». М.ф. 3-я ч.
14.55 Праграма перадач.
15.00 Навіны.
15.15 «Новая казка». Мультфільм.
15.30 «Фліпер». Т.с.
15.55 ТБ — школе. Беларуская літаратура. XI клас. «Андрэй Макаёнак і яго драматургія».
16.25 Міжнародны муз. фестываль «Я люблю балет». Ч. 2-я.
17.05 «Крок». «Правінцыя». Фалькларыст Эдуард Кашэвіч (г.Ельск).
17.20 Урокі Наталлі Наважылавай.
18.00 «Майстэрня».
18.25 Эканамікст.
18.35 « 3 х 1». Муз. перадача MTV.
18.50 Навіны (з сурдаперакладам).
19.05 «Кобра». Т.с. 3-я ч.
19.55 Тэлеанонс.
20.05 «Оскар». Тэлегульня.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Музычны антракт.
22.05 «Закон Бэрка». М.ф. (ЗША). 6-я ч.
23.05 «Крок». Фестываль творчай моладзі «Арт-сесія» ў Гомелі.
23.35 Рамансы П.Чайкоўскага.
0.05 Навіны.

Канал «Расія»
6.15 «Дон Кіхот».
6.45, 7.50, 19.35, 21.10 Выбары-96.
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00, 23.20 Весткі.
7.20 У гэты дзень...
7.30 Дзелавая Расія.
8.05 Свая гульня.
8.35 Сам сабе рэжысёр.
9.05 «Санта-Барбара».
13.50 Рэпарцёр.
14.05 Бясконцае падарожжа.
14.50 «Залатавалоска». Мультфільм.
15.05 Чароўны чамадан.
15.20 Кенгуру.
15.40 Там-там навіны.
15.50 Каляндар.
16.20 Расія ў асобах.
16.45 «Дзяўчынка з заўтра». Т.с. (Аўстралія).
17.15 Экспавідэа.
17.25 «Твар з вокладкі». І.Нікалаеў.
17.40 Працей простага.
18.10 Кліп-антракт.
18.15 «Выбірай, бо прайграеш».
18.25 «Удалося!» Відэафільм.
19.50 «Санта-Барбара».
20.40 Джэнтльмен-шоў.
21.30 «Царазабойца». М.ф.
23.35—0.20 Адамаў яблык.

Санкт-Пецярбург
14.50 Праграма перадач.
14.55, 15.55, 17.55, 18.55, 19.55, 20.55, 21.55 Інфарм ТБ «Цяпер».
15.05 «Першае каханне». Серыял.
16.05 Стыль жыцця.
16.10 «Вуокса». Т.ф.
16.25 «Нана». Серыял для дзяцей.
16.45 «Вялікія прыгоды Мэдса». Мультсерыял.
16.55 Спартыўны агляд.
17.05 Толькі без панікі.
18.35 Вялікі фестываль.
19.05 «Першае каханне». Серыял.
20.00, 21.05 Выбіраем губернатара.
21.00 Спорт.
22.05 Тэлеслужба бяспекі.
22.15 Што наша жыццё...
22.20 «На ноч гледзячы». Забаў. праграма.
22.35—23.25 «Гоя, або Цяжкі шлях пазнання». М.ф. 2-я ч.

Пятніца, 17 траўня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50 Эканамікст.
8.00 Навіны.
8.15 «Мікалай Грыцук... Мастак, не патрэбны народу». Д.ф.
8.55 Тэлеанонс.
9.00 ТБ — школе. Беларуская літаратура. XI клас. «Андрэй Макаёнак і яго драматургія».
9.30 «Кобра». Т.с. 3-я ч.
10.20 «Хітрыкі Рамзеса», «Карабль пустыні», «Суседзі». Мультф. (ВМЗ).
10.50 «Гутаперчавы хлопчык». М.ф.
12.05 «Аб паветраным лятанні ў Расіі». Д.ф.
12.25—14.25 «Маленькі сведка». М.ф. (Індыя). 1-я і 2-я ч.
14.55 Праграма перадач.
15.00 Навіны.
15.15 «Вяртанне Дамавічка». Мультфільм.
15.25 «Фліпер». Т.с. для дзяцей.
15.50 «Творцы». Пісьменнік Сяргей Трахімёнак.
16.10 Галасы мінуўшчыны. Па старонках «Полацкага сшытка».
16.45 «Экамір-96».
17.15 «Кантрасты». Прававая праграма.
17.45 Музычны антракт.
17.55 Футбол. Кубак Беларусі. Фінал. У перапынку (18.50) — Навіны (з сурдаперакладам). Прамая трансляцыя.
19.50 Эканамікст.
20.05 «Міжнародны кур'ер».
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Музычны антракт.
22.05 «Закон Бэрка». М.ф. (ЗША). 7-я ч.
23.05 «12, або На ноч гледзячы».
23.25 Акалада. Лайма Вайкуле.
0.10 Навіны.

Канал «Расія»
6.15 «Дон Кіхот».
6.45, 7.50, 19.35, 21.10 Выбары-96.
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00, 22.35 Весткі.
7.20 У гэты дзень...
7.30 Дзелавая Расія.
8.05 Працей простага.
8.35 Наш сад.
9.05 «Санта-Барбара».
13.50 Рэтра-шлягер.
14.20 У свеце жывёл.
15.15 Чароўны чамадан.
15.30 Чый бок?
15.45 Там-там навіны.
16.20 Расія ў асобах.
16.50 Дысней па пятніцах. «Зора». М.ф.
17.45 Заставайцеся ў капелюшы.
18.15 «Выбірай, бо прайграеш».
18.25 Вертыкаль.
19.50 «Санта-Барбара».
20.40 Маскі-шоў.
21.30 Валейбол. Расія—Японія.
22.50—0.48 «Начны парцье». М.ф. (Італія).

Санкт-Пецярбург
11.55, 12.55, 13.55, 14.55, 15.55, 17.55, 18.55, 19.55, 20.55, 21.55 Інфарм ТБ «Цяпер».
12.05 «Першае каханне».
13.05 Тэрмін адказу — сёння.
13.35 Парады садаводам.
13.45, 22.05 Тэлеслужба бяспекі.
14.05 «Дзіўная кошка». Тэлефільм для дзяцей.
14.20 «Ганна Ахматава. Рэквіем». Т.ф.
15.05 «Мелодыі кахання». М.ф.
15.25 «Той, хто вылечыць сям'ю».
16.05 Стыль жыцця.
16.10 «Летні сад». Т.ф.
16.20 «Нана». Серыял для дзяцей.
16.45 «Вялікія прыгоды Мэдса». Мультф.
16.55 Спартыўны агляд.
17.05 Толькі без панікі.
18.35 Вялікі фестываль.
19.05 «Першае каханне». Серыял.
20.00, 21.05 Выбіраем губернатара.
21.00 Спорт.
22.15 «Што наша жыццё...»
22.20 «Як быць каханымі». Праграма для дарослых.
22.35—0.17 «Жалезны лабірынт». М.ф. (ЗША).

Субота, 18 траўня

Беларускае тэлебачанне
8.00 Навіны.
8.15 «Надзя, Надзечка, Надзея». Д.ф. БелТБ.
8.40 «Лёс мой і надзея». Праграма для інвалідаў.
9.10 Сугучнасць. Перадача з Гомеля.
9.30 Урокі Наталлі Наважылавай.
10.00 Здароўе. Прамая лінія.
10.40 «Усё пра ўсё». Дзецям.
11.25 «Ералаш».
11.45 Еўрапейская дваццатка. Муз. праграма.
12.30 Да Дня сям'і. «Мір вашаму дому». Перадача 1-я.
13.10 Па вашых просьбах. М.ф. «Змеялоў» (ВМЗ).
14.40 Тэніс. Кубак Дэвіса. Люксембург—Беларусь.
15.10 Прэм'ер-кіно.
15.50 Калаж. Для дзелавых людзей.
16.20 Шматталоссе.
16.55 Алімпійскі сілуэт. Кулявая стральба.
17.15 «Зорная ростань». Тэлеконкурс маладых артыстаў эстрады. Віцебска-Менскі тур. Перадача 20-я.
17.55 Беларускі дом.
18.35 Галерэя. Дуэт Барыс і Галіна Вайханскія. Аўтарская праграма Тацціны Ягоравай.
19.05 «Шлях у вышэйшы свет». М.ф. (ФРГ).
20.40 Калыханка.
21.00 Навіны.
21.45 «Самая абаяльная і прывабная». М.ф.
23.20 Відзьма-нявідзьма.
0.20 Турнір па вольнай барацьбе на прызы А.Мядзведзя.

Канал «Расія»
7.00, 13.00, 19.00, 22.00, 0.10 Весткі.
7.20 У гэты дзень...
7.30 Усяго патроху.
8.20 «Ваўкулакія, або Загадка доктара Нікадзіма».
8.35 Залаты ключык.
9.00 «Паміж мінулым і будучым». Да Міжнароднага дня музеяў.
9.30 Вуснамі дзіцяці.
10.00 Весткі ў адзінаццаць.
10.15 Снеданне для чэмпіёнаў.
10.45 Падарожжа «Інвайт».
11.00 Парламенцкі тыдзень.
11.45 «Георгій Уладзімаў і яго генералы». Вядучы Л.Анінскі.
12.25 Кліп-антракт.
12.30 «Паэт у Расіі — больш, чым паэт».
13.20 Дэ факта.
13.50 «Жанчына са сродкамі». Т.ф. (Вялікабрытанія).
14.40 Пілігрым.
15.20 «Сувенір з Мексікі», «Барні і заяц». Мультфільмы.
15.35 «Падземныя грабніцы Арубы». Прэм'ера д.ф. цыкла «Таямніцы жывёл» (Вялікабрытанія).
16.30 У.Высоцкі ў фільме «Інтэрвенцыя».
18.15 Каму верыць?
19.35 Вечар з Алегам Табаковым.
21.05 Зусім сакрэтна.
22.05 Зроблена ў Галівудзе. «Берап». М.ф.
0.25—1.25 Праграма «А».

Санкт-Пецярбург
8.55, 10.55, 12.55, 14.55, 18.55, 20.55 Інфарм ТБ «Цяпер».
9.05 «Страсці-мардасці».
9.20 Уік-энд з дэтэктывам.
9.55 «Непазнанае». Н/п праграма.
10.25 «Гонар маю». Ваенны агляд.
11.05 Стыль жыцця.
11.10 Ток-шоў «Наўздагад».
11.40 Па ўсёй Расіі.
11.55 Мы і банк.
12.15 Яшчэ адна Расія.
12.40 Мюзікл «Дарога ў Нью-Йорк».
13.05 «Уік-энд з дэтэктывам». Мільён за разгадку.
13.20 «Нана». Серыял для дзяцей.
13.50 «Джэк Васьмёркін — амерыканец». М.ф. (Расія). 1-я ч.
15.05 «Скарбы Пецярбурга».
15.20 Парадоксы гісторыі.
15.50 Дзіцячае ТБ. Паласатая музыка.
16.15 Зебра.
16.55 Велікодны фестываль у Санкт-Пецярбургу.
17.40 Футбол. «Лада» (Тальяці)—«Зеніт» (С-Пб).
19.10 «Садоўнік з Аржантэя». М.ф. (Францыя).
20.35 «Гісторыя аднаго горада». Мультфільм для дарослых.
21.10 Блеф-клуб.
21.45 Пецярбург-рэвю.
22.00—23.30 «Спрытнюга і хіпоза». М.ф. (Расія).

Нядзеля, 19 траўня

Беларускае тэлебачанне
8.00 Футбольны чэмпіянат Еўропы (жанчыны). Зборныя Беларусі і Польшчы. 2-гі тайм.
8.50 «Конан». Мультсерыял (ЗША). 21-я ч.
9.15 Барбі-лата. Гульня-вікрарына.
9.45 Фестываль «Тэлебом» у Магілёве. Фінал. 1-я ч.
10.40 Лепшыя хіты MTV.
11.10 Арсенал.
11.40 Вяршыня свету. Тэлегульня.
12.00 Усё нармальна, мама! Забаў. праграма.
12.30 Тураб'ектыў. Падарожжы...
12.50 Да Дня сям'і. «Мір вашаму дому». Перадача 2-я.
13.30 Студыя «Акно». «Белая каралева», «Класіка двароў».
14.10 Латарэя «Алімпія».
14.25 «Дзікі поўдзень» Н/п серыял (Н.Зеландыя).15-я ч.
14.55 Тэлеанонс.
15.00 Аўта-парк.
15.15 Асілак. Тэлеклуб.
16.15 Госці ў хату. Егіпецкія замалёўкі.
16.25 Салон Элеаноры Язерскай.
16.55 Вяршыня свету. Тэлегульня.
17.15 Абібок.
17.45 Камп'ютарны палігон.
18.10 М.ф. «Знайсці і абясшкодзіць» (ВМЗ).
19.40 Калыханка.
20.00 Рэзананс.
20.50 Спартыўны тэлекур'ер.
20.55 Навіны—ТБ.
21.10 Ток-шоў «Карамболь».
21.45 «Сінема». М.ф. «Дзяўчына маёй мары». (Германія).
23.35 «Бархатны сезон». Муз.-забаў.праграма.
0.05 Турнір па вольнай барацьбе на прызы А.Мядзведзя.

Канал «Расія»
7.00 У гэты дзень...
7.10 Усяго патроху.
8.00 Не высечы...
8.15 Запрашае газета «Иностранец».
8.30 Гасцініца дзеда Мазая.
8.45 Першы дубль.
9.00 Футбол без межаў.
9.30 «Гонар маю!»
10.00 Весткі ў адзінаццаць.
10.15 Рускае лато.
10.55 Гарачая дзесятка.
11.50 21 кабінет.
12.20 Музыка на дэсерт.
12.30 Кніжная лаўка.
13.00, 23.20 Весткі.
13.20 «Жанчына са сродкамі». Т.ф. (Вялікабрытанія).
14.10 Караоке па-руску.
14.30 Імперыя гульняў. «Гладыятары».
15.25 У свеце жывёл.
15.55 Кліп-антракт.
16.00 Кола гісторыі.
17.00 Свет Дыснея. «Кранўты», «Аладзін».
17.55 Рэпарцёр.
18.10 «Я смяюся, каб не заплакаць...». К. Новікава.
19.00 Люстэрка.
20.00 «На Дзерыбасаўскай добрае надвор'е, або На Брайтан-Біч ізноў ідуць дажджы». М.ф.
21.40 «Абзац».
22.35 У Ксюшы.
23.05—23.35 Рэк-тайм.

Санкт-Пецярбург
8.20 Гаючае слова.
8.55, 10.55, 12.55, 14.55, 18.55, 20.55 Інфарм ТБ «Цяпер».
9.05 Пецярбург-рэвю.
9.20 «Увесь гэты цырк».
9.40, 10.20 «Баламуты». Шоў-конкурс.
10.05 Стыль жыцця.
10.40 Мультфільм.
11.05 Асабістая справа.
11.35 Яшчэ адна Расія.
12.20 Авертайм.
12.35 Храм.
13.05 Дом кіно.
13.50 «Джэк Васьмёркін — амерыканец». М.ф. (Расія). 2 ч.
15.05 Шоў Ілзы Ліепы.
15.50 Дзіцячае ТБ. «Залаты ключ», «Кідайка».
16.55 «Джэк Васьмёркін — амерыканец». М.ф. (Расія). 3 ч.
18.05 «Музычная вясна-96».
19.10 «Вайна па-італьянску». М.ф. (ЗША).
20.40 «На лясной эстрадзе». Мультфільм для дарослых.
21.05 Пецярбург-рэвю.
21.20 Ноу смокінг.
22.10 Міжнародны агляд.
22.30—0.13 «Павук». М.ф. (Летува).

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1. Тэлефон 33-17-83.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Радзім Гарэцкі, Ніл Гілевіч, Вольга Кузьміч, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Уладзімір Панала, Зміцер Санько, Здзіслаў Сіцька — адказны сакратар, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Індэкс 63865. Замова 484

Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220041, г.Менск, пр.Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Л 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 3120 паасобнікаў.
Падпісана ў друк 8.05.1996 г. у 15 гадзін.